

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen dels lägger Justitieombudsmännens ämbetsberättelse för tiden den 1 juli 2015–30 juni 2016 till handlingarna, dels avslår en motion om översyn av vissa frågor om Riksdagens ombudsmän.

I betänkandet finns en reservation (SD).

Behandlade förslag

Redogörelse 2016/17:JO1 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse.

Ett yrkande i en följd motion.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Justitieombudsmännens ämbetsberättelse	5
Redogörelsen	5
Utskottets tidigare behandling	15
Aktuella utredningsarbeten m.m.	16
Utskottets ställningstagande	18
Översyn av vissa frågor som rör Riksdagens ombudsmän	19
Motionen	19
Gällande ordning och tidigare översyn	20
Utskottets tidigare behandling	20
Utskottets ställningstagande	20
Reservationer	22
Översyn av vissa frågor som rör Riksdagens ombudsmän, punkt 2 (SD)...	22
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	23
Redogörelsen	23
Följdmotionen	23
<i>Bilaga 2</i>	
Öppet sammanträde den 24 november 2016	24

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Justitieombudsmännens ämbetsberättelse**

Riksdagen lägger redogörelse 2016/17:JO1 till handlingarna.

2. **Översyn av vissa frågor som rör Riksdagens ombudsmän**

Riksdagen avslår motion

2016/17:3536 av Fredrik Eriksson och Jonas Millard (båda SD).

Reservation (SD)

Stockholm den 17 januari 2017

På konstitutionsutskottets vägnar

Andreas Norlén

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Andreas Norlén (M), Björn von Sydow (S), Hans Ekström (S), Annicka Engblom (M), Jonas Millard (SD), Maria Abrahamsson (M), Jonas Gunnarsson (S), Per-Ingvar Johnsson (C), Patrick Reslow (M), Emanuel Öz (S), Fredrik Eriksson (SD), Tina Acketoft (L), Mia Sydow Mölleby (V), Laila Naraghi (S), Berit Högman (S), Niclas Malmberg (MP) och Sofia Modigh (KD).

Redogörelse för ärendet

Riksdagens ombudsmän har i enlighet med 11 § lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (fortsättningsvis benämnd instruktionen) överlämnat sin ämbetsberättelse (redog. 2016/17:JO1) för tiden den 1 juli 2015–30 juni 2016.

Justitieombudsmännen lämnade muntligen information om sin verksamhet dels den 24 november 2016 vid ett öppet sammanträde med utskottet, dels den 15 december 2016. En utskrift av de stenografiska uppteckningarna från det öppna sammanträdet finns i bilaga 2. I samband med utskottets beredning av ämbetsberättelsen har utskottets kansli besökt ombudsmannaexpeditionen och där gått igenom ämbetets äldsta ännu inte avgjorda ärenden. Utskottets kansli har då tagit del av diarium, protokoll och andra handlingar.

En följdmotion har väckts med anledning av redogörelsen.

Utskottets överväganden

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger redogörelsen till handlingarna.

Redogörelsen

Organisation och verksamhet

Ämbetsberättelsen, som omfattar verksamhetsåret 2015/16, inleds med en skrivelse till riksdagen med uppgifter om myndigheten Riksdagens ombudsmäns (JO) organisation och verksamhet. Av redogörelsen framgår bl.a. att JO Lilian Wiklund på egen begäran entledigades från sitt uppdrag fr.o.m. den 1 februari 2016 och att Hans Ragnemalm omvaldes till ställföreträdande justitieombudsman för två år från den 15 november 2015. Vidare anges att den 27 januari 2016 valdes dåvarande kammarrättspresidenten Stefan Holgersson till justitieombudsman fr.o.m. den 1 april 2016 till dess nytt val har genomförts under fjärde året därefter. Det framgår även att chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura på egen begäran entledigades från sitt uppdrag fr.o.m. den 1 augusti 2016, att Lilian Wiklund valdes att vara ställföreträdande justitieombudsman för två år från den 1 maj 2016 och att Cecilia Nordenfelt omvaldes till ställföreträdande justitieombudsman för två år från den 1 juni 2016. Det redovisas också att den 9 juni 2016 valdes dåvarande justitierådet Elisabeth Rynning till chefsjustitieombudsman för tiden fr.o.m. den 5 september 2016 till dess nytt val har genomförts under fjärde året därefter. Det framgår även att de ställföreträdande justitieombudsmännen i viss omfattning tjänstgjort med handläggning och avgörande av tillsynsärenden.

Av redogörelsen framgår att JO:s arbetsordning har ändrats vid ett tillfälle under verksamhetsåret. Ändringen föranleddes av att Stefan Holgersson hade tillträtt som justitieombudsman.

Som särskilda händelser med koppling till verksamheten anges bl.a. följande. JO har utvecklat ett eget intranät som tagits i drift under året. JO startade också ett Twitterkonto på prov där webbpublicerade beslut och pressmeddelanden twittras ut. Under året har en förstudie inför anskaffande av ett elektroniskt arkiv påbörjats. JO har även tagit emot en notarie för sex månaders tjänstgöring. Tjänstgöringen hos JO ingår som en del i den notarietjänstgöring som anordnas av Domstolsverket. Vidare har JO utökat antalet ställföreträdande ombudsmän till tre. Stf JO Hans Ragnemalm avled dock kort efter verksamhetsårets utgång.

Av de statistiska uppgifterna framgår att 8 040 ärenden nyregistrerades under perioden, vilket innebär en relativt kraftig ökning med 682 (9,27 procent) i förhållande till verksamhetsåret 2014/15. Av de nya ärendena utgjorde 7 809 klagomålsärenden, vilket innebär en ökning med 9,32 procent. Antalet nya inspektions- eller andra initiativärenden minskade från 78 till 76, varav Opcat-enheten svarade för 16. I JO:s sedvanliga verksamhet var antalet inspektioner som avslutats med protokoll 32, vilket innebär en ökning med 7 jämfört med föregående år. Av det totala antalet ärenden föranleddes 155 av remisser som huvudsakligen kom från Regeringskansliet. Det innebär en ökning med 18.

I redogörelsen konstateras att prövningen av klagomålsärenden tar huvuddelen av handläggningsresurserna i anspråk. Antalet inspektioner och övriga granskningar på JO:s eget initiativ ligger på samma nivå som föregående år men är alltså färre än vad JO anser önskvärt.

Antalet avslutade ärenden uppgick till 8 103, vilket innebär en ökning med 861 (11,89 procent) från föregående år. De oavslutade ärendena i balans var vid verksamhetsårets slut 933. Det innebär att balansen minskade med 63 ärenden (6,33 procent).

Justitieombudsmännens övergripande redovisning av sina iakttagelser inom respektive ansvarsområde

JO Lars Lindström har tillsyn över ansvarsområde 1, som omfattar bl.a. domstolarna, Kronofogdemyndigheten, plan- och byggområdet och Skatteverket. Han inleder med att räkna upp de inspektioner som han har genomfört under verksamhetsåret och hänvisar till inspektionsprotokollen som finns tillgängliga på JO:s webbplats.

På domstolsområdet konstaterar Lars Lindström att det är av grundläggande betydelse från bl.a. rättssäkerhetssynpunkt och för förtroendet för verksamheten att domar och beslut i domstol motiveras, varefter han redovisar ett antal fall som rör utformningen av domar. Två beslut handlar om bristfällig utformning av domskälen i en brottmålsdom. I dessa fall gick det inte att utifrån de skrivna domarna bedöma om domsluten var riktiga. Därmed uppfylldes inte kravet att en brottmålsdom ska innehålla domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet. De ansvariga domarna fick kritik. Ett annat fall avsåg bristfällig redovisning av målsägandens skadeståndsyckande i en brottmålsdom. I beslutet konstaterade Lars Lindström bl.a. att domens utformning dels gjorde det svårt för läsaren att läsa ut vad som var föremål för domstolens prövning, dels innebar att integritetskänsliga uppgifter om målsäganden spreds i onödan. Den ansvariga domaren fick kritik. I sammanhanget hänvisar Lars Lindström till ett liknande fall från 2015, som redovisats i ämbetsberättelsen från föregående verksamhetsår.

Några fall som uppmärksammas gäller långsam handläggning av vårdnadsmål i en tingsrätt i vilka medlare anlätts. Inledningsvis nämner Lars Lindström två beslut från föregående verksamhetsårs ämbetsberättelse,

varefter han redovisar ett liknande fall i vilket tingsrättens handläggning av målet hade pågått i två år och tre månader och fortfarande inte var avslutat när JO meddelade sitt beslut. Lars Lindström anför att tingsrätten inte hade drivit förberedelsen med inriktning på ett snabbt avgörande av målet och att de huvudsakliga orsakerna till att handläggningen tagit så lång tid var att det inte fanns någon tidsplan samt att kontrollen av hur medlaren hade utfört sitt uppdrag var bristfällig. Han konstaterar att handläggningstiden varit orimligt lång för ett mål som gäller vårdnaden om barn. Tingsrätten fick kritik.

Lars Lindström inleder sina iakttagelser när det gäller tingsrätternas fördelning av ungdomsbrottmål med att notera att lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare föreskriver att brottmål mot den som inte har fyllt 21 år ska handläggas av juristdomare och nämndemän som särskilt har utsetts av domstolen. Vid inspektioner under åren 2012–2015 av sju tingsrätter konstaterade han att dessa tingsrätter inte fördelade målen så som lagen föreskriver och angav i inspektionsprotokollen att han förutsatte att tingsrätterna snarast skulle vidta de åtgärder som behövdes för att rätta till detta. I slutet av 2015 följde han upp frågan och noterade att två av de granskade tingsrätterna fortfarande inte fördelade ungdomsbrottmålen enligt lag. I sitt beslut konstaterade han att reglerna om koncentration av ungdomsbrottmål aldrig har fått något riktigt genomslag och att det, enligt hans mening, nu finns skäl att avskaffa regeln om koncentration av ungdomsbrottmålen. Han överlämnade därför ett exemplar av beslutet till Justitiedepartementet. Vidare gjorde han en anmälan till Statens ansvarsnämnd för prövning av frågan om disciplinansvar för lagmännen i de två tingsrätter som inte fördelade ungdomsbrottmålen på det sätt som föreskrivs. Ansvarsnämnden beslutade att inte vidta någon åtgärd mot lagmännen. Lars Lindström beslutade att inte gå vidare i saken.

Ytterligare iakttagelser rör Kronofogdemyndigheten. Lars Lindström hänvisar till ett antal ärenden under 2012, 2014 och 2015 i vilka han har haft anledning att kritisera Kronofogdemyndigheten för dess hantering av influtna medel och konstaterar att det finns ett fall i årets ämbetsberättelse som liknar de tidigare ärendena. Även i detta ärende hade Kronofogdemyndigheten gjort en felaktig utbetalning av influtna medel och sedan dröjt alltför länge med att verkställa en korrekt utbetalning. Enligt Lars Lindström finns det skäl för lagstiftaren att se över Kronofogdemyndighetens skyldigheter i situationer där influtna medel har betalats till fel person. Regelsystemet bör garantera att rätt person får sina pengar utan dröjsmål. Han har därför överlämnat ett exemplar av sitt beslut till Justitiedepartementet.

På plan- och bygglagens och miljöbalkens område redovisar Lars Lindström två ärenden i vilka kritik har utdelats med anledning av att en kommunal nämnd respektive en handläggare vid vissa kontakter med allmänheten hade brutit mot kravet på saklighet i 1 kap. 9 § regeringsformen.

ChefsJO Elisabet Fura hade under verksamhetsåret tillsyn över ansvarsområde 2, som omfattar bl.a. kriminalvården, socialförsäkringen,

tillämpningen av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och försvaret.

På kriminalvårdens område lyfter Elisabet Fura bl.a. fram ett ärende som rör s.k. brottsofferslussar. Brottsofferslussarna utreder bl.a. om det finns risk för skada för anhöriga till den intagne vid beslut om besöks- eller telefontillstånd som fattas av Kriminalvården. En sammanställning som JO har gjort visar att det i dag råder stora skillnader i hur landets brottsofferslussar utför sina uppdrag. Ett av skälen till detta är att det inte finns någon central styrning av brottsofferslussarna. De stora skillnader som finns i dag mellan landets brottsofferslussar och de erfarenheter som JO har gjort vid tidigare granskningar av dessa verksamheter visar enligt Elisabet Fura att likartade fall inte hanteras på ett likartat sätt inom Kriminalvården, vilket hon anser är otillfredsställande. Elisabet Fura redogör även för ett annat beslut, i vilket hon uttalade kritik mot Kriminalvården för vissa placeringar på en säkerhetsenhet med hänvisning till att anstaltsvistelsen för berörda intagna därigenom blivit mer ingripande än nödvändigt.

Vidare redovisar Elisabet Fura ett beslut i vilket hon uttalade allvarlig kritik mot Kriminalvården för att myndigheten inte hade utformat rutiner för kontroll av att grunden för ett frihetsberövande består. Beslutet gällde en person som hade häktats i sin utevaro och sedermera förpassats till ett häkte. Enligt tillämpliga bestämmelser skulle en häktningsförhandling ha ägt rum inom fyra dygn efter det att häktningsbeslutet hade verkställts. Av oklara skäl hölls aldrig någon förhandling och därmed saknades laglig grund för att hålla den intagne frihetsberövad efter det att de fyra dygnen hade passerat. Trots detta blev den intagne kvar i häktet i ytterligare sex veckor. Det som framkom i ärendet gav enligt Elisabet Furas uppfattning intrycket att Kriminalvården inte vill ta på sig den centrala roll som myndigheten har när det gäller att frihetsberöva människor. Genom att inte göra det har myndigheten inte heller utformat rutiner för att säkerställa att myndighetens medarbetare gör nödvändiga kontroller av att det finns laglig grund för att hålla en person inlåst.

När det gäller socialförsäkringsområdet konstaterar Elisabet Fura att antalet anmälningar har ökat igen, efter flera år av minskad ärendetillströmning. Hon har svårt att säga vad detta kan bero på och uppger att hennes intryck av Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens verksamheter fortfarande är gott. I ett beslut konstaterade hon emellertid att Försäkringskassan hade överskridit en lagstadgad handläggningstid i över 2 000 ärenden där enskilda ansökt om ersättning för vård utomlands. Försäkringskassan fick kritik för den långa handläggningstiden.

När det gäller LSS-ärenden anför Elisabet Fura att dessa har ökat med 16 procent jämfört med föregående år. Hon hänvisar till sitt uttalande i förra årets ämbetsberättelse om vissa brister i den kommunala hanteringen av denna ärendegrupp och konstaterar att hon tyvärr har gjort samma erfarenhet detta år. Elisabet Fura har tagit med tre beslut om LSS i årets ämbetsberättelse. I ett beslut uttalade hon att kommunerna saknar möjlighet att fatta interimistiska beslut i LSS-ärenden. Det innebär emellertid inte att den enskilde kan ställas

helt utan bistånd under utredningstiden. I beslutet konstaterade hon att den kommunala nämnden skyndsamt borde ha avvisat yrkandet om ett interimistiskt beslut. Nämnden kritiserades för att inte ha gjort det. Nämnden fick även kritik för att handläggningen av ansökan dragit ut på tiden. I ett annat beslut kritiserade hon en kommun för att ha genomfört en lex Sarah-utredning och förelagt ett assistansbolag att lämna in en handlingsplan utan att ha haft behörighet till det. Det tredje beslutet behandlar frågor om en god mans möjligheter att genom fullmakt låta någon annan företräda huvudmannen. I det beslutet konstaterade Elisabet Fura att en kommun hade hanterat frågor om godmanskap och fullmakter felaktigt i flera avseenden och att det fanns allmänna kunskapsbrister om dessa frågor hos kommunen.

Elisabet Fura anger här efter att JO numera tar emot väldigt få klagomålsärenden på försvarsområdet. Hon pekar dock på ett ärende i vilket hon fann anledning att rikta kritik mot Försvarsmakten för att ha utformat förutsättningarna för en övning på ett sådant sätt att det funnits en överhängande risk för att civilpersoner mot sin vilja skulle kunna bli en del av övningen.

JO Stefan Holgersson har tillsyn över ansvarsområde 3, som omfattar socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt utbildningsväsendet. Han konstaterar att inflödet av ärenden under verksamhetsåret har varit mycket högt och att det endast överträffas av verksamhetsåret 2014/15. Tyngdpunkten i arbetet har därför legat på att hantera anmälningar även om vissa inspektioner har genomförts. Inspektionerna har dock fått stå tillbaka på grund av klagomålsinströmningen, JO-skiftet och en medveten strävan att hålla nere balanserna.

När det gäller hälso- och sjukvårdsområdet noterar Stefan Holgersson inledningsvis att den ordinarie tillsynsmyndigheten, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), har en ansträngd arbetssituation. För närvarande bereds två betänkanden (SOU 2015:14 och SOU 2015:102) i Regeringskansliet som bl.a. innehåller förslag rörande utformningen och effektiviseringen av klagomålshanteringen på hälso- och sjukvårdsområdet. JO har lämnat synpunkter på förslagen och Stefan Holgerssons förhoppning är att hanteringen av klagomål hos IVO så småningom ska kunna förbättras. Därefter redogör Stefan Holgersson för fyra beslut.

Det första beslutet rör en patient som var föremål för öppen rättspsykiatrisk vård. I ärendet aktualiserades två huvudfrågor. Den första frågan var vilken betydelse ett drogtest i form av s.k. screening ska ges och den andra frågan var vilka krav som bör ställas för att ett samtycke till vård ska anses föreligga. Stefan Holgersson fann att ett snabbtest genom screening inte är så tillförlitligt att ett ingripande beslut mot en enskild bör grundas enbart på ett sådant testresultat. När det gällde frågan huruvida patientens vistelse på kliniken hade varit frivillig konstaterade Stefan Holgersson bl.a. att omständigheterna varit sådana att patienten med fog uppfattat sig vara tvungen att gå med på läkarnas krav, varför något reellt samtycke till frivillig vård inte kunde anses föreligga. Genom sjukvårdens hantering framtogs patienten sin rätt att få saken prövad av

domstol. Stefan Holgersson riktade därför i denna del allvarlig kritik mot de berörda chefsöverläkarna.

Det andra beslutet som redovisas på hälso- och sjukvårdsområdet rörde en person som var föremål för psykiatrisk tvångsvård med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. I det fallet hade sjukhuset dröjt med att lämna över kallelser och domar från förvaltningsrätten till patienten. Sjukhuset fick kritik för detta. Stefan Holgersson noterade även i beslutet att det från ett rättssäkerhetsperspektiv kan finnas anledning att överväga om det inte bör införas en bestämmelse om dokumentationsskyldighet vad gäller uppgifter om när patienten har fått del av domstolshandlingar. Han skickade därför en kopia av beslutet till Socialdepartementet för kännedom.

De två sista beslut som Stefan Holgersson lyfter fram på detta område har fattats av JO Lilian Wiklund respektive stf JO Hans Ragnemalm. I besluten kritiserades två sjukhus för underlåtenhet att fatta beslut enligt 24 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) om att hindra en patient som tvångsvårdas från att lämna sjukhuset trots att sjukhusens kvarhållandeskyldighet inträtt.

När det gäller offentlighet och sekretess samt yttrande- och tryckfrihet konstaterar Stefan Holgersson att tillämpningen av bestämmelserna om utlämnande av allmänna handlingar fortfarande vållar bekymmer på många håll. Han noterar att många som klagat till JO anger att det går trögt att få ut handlingar, att de blir bollade runt inom myndigheten samt att svaren dröjer och att det kan vara svårt att få ett överklagbart beslut. Stefan Holgersson anför att kritikbeslut som rör den typen av anmälningar beklagligtvis är så vanligt förekommande att de inte kan ges motsvarande utrymme i ämbetsberättelsen. Han hänvisar till tre refererade beslut som har fattats av JO Lilian Wiklund och stf JO Cecilia Nordenfelt. Besluten rörde i ett fall socialtjänstens möjligheter att skicka sekretessbelagda uppgifter per e-post, i ett annat fall rättslig status för videoinspelningar som socialtjänsten hade gjort inom ramen för en beviljad insats och möjligheten att gallra materialet samt, i det tredje fallet, frågeställningar med anledning av att handlingar som innehöll sekretesskänsliga uppgifter publicerades på en kommuns webbplats.

I gruppen ärenden som rör socialtjänstlagen noterar Stefan Holgersson att en rad klagomål rör påstådd bristande objektivitet i socialtjänstens vårdnadsutredningar. Han anför att klagomål av det slaget ofta är svåra att utreda eftersom en vårdnadsutredning ofta grundas på rena bedömningsfrågor och ärendena ofta är mycket infekterade.

En annan frågeställning som återkommer rör förutsättningarna för socialtjänsten att samtala med barn i sina utredningar. I ämbetsberättelsen redovisas fyra beslut som rör förutsättningarna för sådana samtal.

Ett av dessa beslut rörde lämpligheten av att socialnämndens handläggare samtalade med barn i skolan under en barnavårdsutredning. Enligt Stefan Holgersson kan det ha utvecklats en praxis där barnsamtal slentrianmässigt och enbart av praktiska skäl genomförs i skolan. Han menar att det därför kan finnas behov av att lagstiftaren överväger olika frågor som rör

socialnämndernas utredningsverksamhet när det gäller barn. Han har därför uppmärksammat Socialdepartementet på frågan. I ett annat beslut kritiserade Stefan Holgersson socialnämnden för att nämndens handläggare, inom ramen för en barnavårdsutredning, utan vårdnadshavarnas samtycke hade besökt barnets förskola för att observera barnet. Övriga två beslut har rört frågan om huruvida socialnämnden haft rätt att samtala med barn utan vårdnadshavarnas samtycke under en s.k. förhandsbedömning respektive om en handläggare inom ramen för en vårdnadsutredning där barnet skulle höras kunde neka barnet att göra en ljudinspelning av samtalet.

Härefter redovisar Stefan Holgersson ett beslut som avsåg frågan om en socialtjänst brustit i sitt ansvar att utreda ensamkommande gifta barns behov av skydd eller stöd i samband med att barnen samplacerades med sina vuxna makar. I beslutet konstaterade han att socialnämnden har ett långtgående utredningsansvar när det gäller barn som kan vara i behov av skydd eller stöd. När ett ensamkommande barn anländer till Sverige och det kommer fram uppgifter om att barnet har ingått äktenskap med en vuxen person bör socialnämnden därför som regel inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453). I utredningen behöver bl.a. barnets inställning och möjlighet att göra ett eget val så långt som möjligt klarläggas. För att säkerställa att barnets rättigheter inte kränks måste det därutöver ställas krav på att socialnämndens utredningar är omsorgsfulla. Efter en genomgång av inhämtade akter fann Stefan Holgersson inte skäl att rikta någon kritik mot socialnämnden för handläggningen av dessa ärenden. Han anser dock att det är angeläget att frågan om ensamkommande gifta barn följs upp av närmast ansvariga myndigheter. Han har därför uppmärksammat Socialdepartementet på frågan.

En annan återkommande fråga inom socialtjänstlagens område rör, enligt Stefan Holgersson, när socialtjänsten ställer upp krav på drogtester i sin verksamhet. Han hänvisar till ett beslut i vilket stf JO Hans Ragnemalm kritiserade en socialnämnd som, i strid med bestämmelserna i regeringsformen, utan lagstöd krävde att föräldrar skulle drogtestas innan de fick ha umgänge med sin son. I sammanhanget nämner Stefan Holgersson ett liknande beslut i vilket han kritiserade en socialnämnd som utan lagstöd krävde att en person som sökte ekonomiskt bistånd lämnade ett drogtest som villkor för att sådant bistånd skulle lämnas.

I ett avsnitt om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) noterar Stefan Holgersson att antalet tvångsomhändertaganden enligt den lagen har ökat kraftigt under senare år, vilket också har påverkat antalet anmälningar till JO. I årets ämbetsberättelse refereras sex beslut som rör vård enligt LVU. Enligt Stefan Holgersson handlar kritiken ofta om brister i utredningarnas kvalitet beträffande såväl socialtjänstens slutsatser som utredningsmetodik. Han konstaterar att även om man tycker sig se att fel kan ha begåtts, innehåller utredningarna ofta ett så stort mått av rena bedömningar av det enskilda ärendet att det är svårt att anlägga synpunkter utifrån ett JO-perspektiv. Sådana ärenden skrivs därför ofta av med motiveringen att det inte

finns tillräckliga skäl att inleda en utredning. Som ett exempel på när en utredning inletts och avslutats med kritik nämner Stefan Holgersson ett beslut av JO Lilian Wiklund. I beslutet kritiserades en socialnämnd för att en vårdnadshavares umgänge med ett barn begränsades utan att ett formellt beslut om detta hade fattats och för att nämnden dröjde med att inleda en utredning efter en begäran om att LVU-vården skulle upphöra. Nämnden kritiserades även för underlåtenhet att fatta beslut om familjehemsplacering av barnet.

Enligt Stefan Holgersson är ett återkommande problem att det är kö till de hem som drivs av Statens institutionsstyrelse. Han anför att problemet inte är nytt men att det givetvis är mycket allvarligt om unga i behov av vård och skydd inte kan erbjudas lämpligt boende. Vidare noterar han att de problem som fanns tidigare har spätts på av att antalet unga asylsökande ökat, och han menar att frågan kan behöva uppmärksammas ytterligare.

Därefter redovisar Stefan Holgersson två ärenden där fråga om olovligt frihetsberövande, dvs. att ungdomar hållits inlåsta eller avskilda på ett sätt som lagstiftningen inte medger, aktualiserats. I det första ärendet kritiserade JO Lilian Wiklund en tjänsteman inom socialtjänsten för att han hade verkställt en dom om vård enligt LVU trots att domen inte fick verkställas innan den hade vunnit laga kraft. I det andra ärendet hade en 17-årig pojke placerats på en låsbar enhet vid ett särskilt ungdomshem trots att det av beslutet om omhändertagande inte framgick tydligt om pojken var omhändertagen på grund av miljöskäl (2 § LVU) eller på grund av eget beteende (3 § LVU). En sådan placering är bara tillåten vid en placering enligt 3 § LVU. Ungdomshemmet kritiserades för att ha placerat pojken vid en låsbar enhet utan att ha klarlagt detta.

I ett avsnitt gällande LVM flaggar Stefan Holgersson för ett beslut av stf JO Hans Ragnemalm som rörde frågan om ett LVM-hem hade varit för passivt när det gällde att förhindra intagna att olovligen lämna hemmet. Han lyfter också fram ett beslut i vilket JO Lilian Wiklund kritiserade en vård- och omsorgsnämnd för att den i samband med ett omedelbart omhändertagande med stöd av LVM inte hade gjort en tillräckligt kritisk prövning av om ett samtycke till frivillig vård var realistiskt.

På utbildningsområdet konstaterar Stefan Holgersson bl.a. att den ordinarie tillsynsmyndigheten, Skolinspektionen, är trängd. Enligt honom syns detta dels på handläggningstiderna, dels på att myndigheten skriver av ärenden på nya grunder. Han menar att en hårdare klagomålspraxis hos ordinarie tillsynsmyndighet påverkar medborgarnas möjligheter att få svar på klagomål och även i viss mån JO:s arbetssituation. Vidare anför han att många anmälningar rör att skolan inte har tagit tag i mobbning på ett tidigt och bra sätt och att föräldrar upplever en passivitet från skolans sida att tillgodose eleverns behov av särskilt stöd.

Två ärenden som refereras i ämbetsberättelsen behandlar spridning av politisk information i skolan. I det första beslutet riktade JO Lilian Wiklund kritik mot gymnasieskolor för att de hade agerat i strid med objektivitetsprincipen i 1 kap. 9 § regeringsformen när de hade nekat ett

politiskt ungdomsförbund tillträde till skolorna. I det andra beslutet fick en rektor kritik för att han hade agerat i strid med förbudet mot spridningshinder i 1 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen genom att inte tillåta en elev att dela ut flygblad på skolan och genom att uttala att han skulle förhandsgranska information som elever ville dela ut. I sammanhanget hänvisar Stefan Holgersson till ett betänkande (SOU 2016:4) som för närvarande bereds i Regeringskansliet.

JO Cecilia Renfors redovisar sina iakttagelser inom ansvarsområde 4, som omfattar polis-, åklagar- och tullärenden, utlännings- och arbetsmarknadsärenden samt vissa frågor som rör Regeringskansliet och kommunal verksamhet.

När det gäller polis- och åklagarväsendena redogör Cecilia Renfors inledningsvis för resultatet av en inspektionsserie med inriktning på hur beslut om kontaktförbud motiveras. Hennes granskning visade att besluten i stort var välgrundade i sak, men att det i 30–50 procent av dem inte tydligt framgick vilka skäl kontaktförbudet grundades på. Cecilia Renfors anger att Åklagarmyndigheten har tagit frågan på stort allvar och har vidtagit åtgärder med anledning av det som kom fram. Hon lyfter sedan fram två beslut rörande polisens deltagande i sociala medier. Cecilia Renfors har granskat inlägg på polisens Facebooksidor som hon ansett varit tveksamma med hänsyn till polisens grundläggande uppgifter. Hon anför att ett av inläggen som avsåg ett utdraget polisingripande var särskilt betänkligt då det enligt hennes mening kunde undergräva enskildas förtroende för polisen. Polismannen kritiserades för inlägget.

Härefter noterar Cecilia Renfors att tre beslut i årets ämbetsberättelse behandlar frågor om tillgång till försvarare. Cecilia Renfors anmärker att en fråga som har uppmärksammats under en rad år är de långa häktningstider, ofta med restriktioner, som förekommer i Sverige. Hon anför att det är av stor betydelse att åklagarna fortlöpande prövar om restriktioner ska kvarstå och om det är möjligt att bevilja något slag av lättnad eller undantag. I sammanhanget hänvisar hon till ett beslut i vilket hon riktade kritik mot en åklagare för att en häktad person inte hade beviljats lättnader i restriktioner i tillräcklig omfattning, vilket medförde att restriktionerna blev oproportionerligt ingripande.

Cecilia Renfors redovisar även ett beslut där hon kritiserade två åklagare för att en 15-åring anhölls trots att det inte fanns tillräckliga förutsättningar för ett anhållande och för att anhållningsbeslutet inte hävdades tidigare än vad som kom att ske. Slutligen nämner Cecilia Renfors två beslut som rör behovet av skydd för uppgifter om målsägande i ett förundersökningsprotokoll och förhållandet till rätten för den misstänkte att få ta del av underlaget för beslut om åtal. I det ena beslutet anförde hon att i en situation när målsägandens identitet redan är känd för den misstänkte finns det inte skäl för honom eller henne att få kännedom om det nya namn som målsäganden i förekommande fall har bytt till under utredningen. Hon överlämnade sitt beslut till Justitiedepartementet då hon ansåg att det skulle övervägas om den nuvarande

regleringen borde ändras på denna punkt. I det andra beslutet riktade hon kritik mot en åklagare för att känsliga uppgifter om målsäganden från en mobiltelefonförmning hade delgetts den misstänkte trots att de saknade betydelse för brottsutredningen.

På arbetsmarknadsområdet har Cecilia Renfors under de senaste två åren återkommande behandlat de brister som finns vid Arbetsförmedlingen när det gäller rutiner för dokumentation, kommunikering av handlingar och uppgifter samt motivering av beslut. Hon hänvisar till ett beslut som avsåg kritik mot Arbetsförmedlingen på grund av brister i kommuniserings- och motiveringsskyldigheten. Cecilia Renfors anger att ärendet illustrerar behovet inom myndigheten av utbildning och utveckling på det förvaltningsrättsliga området och att det arbete som pågår är angeläget.

När det gäller utlänningsrättsens område konstaterar Cecilia Renfors, liksom i föregående verksamhetsårs ämbetsberättelse, att handläggningstiderna vid Migrationsverket, liksom brister i service och tillgänglighet, har fortsatt att vara föremål för ett stort antal anmälningar trots tidigare kritik från JO i dessa avseenden. Den kraftigt ökande migrationen under hösten 2015 innebar betydande utmaningar för Migrationsverket. I ett beslut uttalade Cecilia Renfors bl.a. att handläggningstiden i vissa tillståndsärenden hade ökat och att orsakerna till att situationen inte hade förbättrats låg utanför Migrationsverkets kontroll. Med hänsyn till att det yttersta ansvaret för att Migrationsverket har möjlighet att fatta beslut inom rimlig tid ligger hos regering och riksdag överlämnade hon beslutet till Justitiedepartementet.

Vidare anger Cecilia Renfors att ett speciellt bekymmer inom Migrationsverkets ansvarsområde rör verkställighetsärendena. Migrationsverket har huvudansvaret för att beslut om utvisning verkställs, men kan lämna över ett ärende till Polismyndigheten om den som ska utvisas inte kan hittas eller om det kan antas att tvång kommer att behövas. Cecilia Renfors har vid granskningen av tre ärenden identifierat brister i lagstiftningen när det gäller polisens rätt att använda våld och tvång vid verkställighet av verkets avvisnings- och utvisningsbeslut. Bristerna har avsett dels avsaknad av lagstöd för ingripande, dels oklarheter i lagtext och förarbeten om polisens befogenheter. I syfte att få till stånd ett klagande av lagstiftningen har Cecilia Renfors överlämnat även dessa tre beslut till Justitiedepartementet.

I ett avsnitt som rör saklighet och opartiskhet lyfter Cecilia Renfors avslutningsvis fram två beslut som illustrerar svårigheten att upprätthålla kraven på saklighet och opartiskhet i förhållande till det starka skydd för yttrandefriheten som gäller i förhållande till det allmänna. I det ena beslutet riktade hon kritik mot en kommun som, i strid med objektivitetsprincipen och skyddet för yttrandefriheten enligt regeringsformen, avbokade en musikgrupp från ett kulturevenemang med hänvisning till åsikter som gruppm medlemmarna hade uttryckt. Cecilia Renfors konstaterar att enskildas fri- och rättigheter måste respekteras av det allmänna och att åtgärder med karaktär av sanktioner för att någon utnyttjat rätten att uttrycka sina åsikter inte får vidtas. Det innebär att företrädare för det allmänna som utgångspunkt får acceptera att uttalanden

som de inte delar eller t.o.m. finner olämpliga har gjorts av artister som uppträder på kommunala arrangemang. Det andra beslutet gällde kritik mot en kulturnämnd för att uthyrningen av ett biblioteks hörsal hanterats på ett sätt som stod i strid med objektivitetsprincipen. Cecilia Renfors fann anledning att framhålla att de grundlagsfästa principerna om objektivitet och yttrandefrihet kan urholkas om myndigheter faller undan för tillfälliga eller varaktiga opinioner och låter innehållet i ett framförande påverka beslut om att t.ex. hyra ut en lokal.

Opcat-verksamhet och internationellt samarbete

I redogörelsen redovisas även JO:s Opcat-verksamhet. Under de fem verksamhetsår som JO har fullgjort uppgiften som nationellt besöksorgan har 134 Opcat-inspektioner genomförts och ombudsmännen har beslutat att inleda 27 initiativärenden. När det gäller det gångna verksamhetsåret har 18 inspektioner genomförts. Dessa har avsett häkten, en kvinnoanstalt, psykiatriska kliniker, arrester och ett förvar. Opcat-enheten arbetar med att utveckla metoder för att genomföra och följa upp det förebyggande arbetet och är fortsatt inriktad på att arbeta tematiskt. Under 2016 är enhetens tematiska fokus information om rättigheter till frihetsberövade personer. Opcat-enheten har genomfört flera utåtriktade aktiviteter och har även haft internationella kontakter med bl.a. ombudsmannainstitutionerna i Danmark, Norge och Finland som, liksom JO, fullgör uppdraget som nationellt besöksorgan.

Redogörelsens allmänna del avslutas med en kortare beskrivning av det internationella samarbetet. Ett av JO:s övergripande mål för verksamheten är att främja den internationella spridningen av idén om rättslig kontroll genom oberoende ombudsmannainstitutioner. I redogörelsen anges bl.a. att JO har tagit emot 20 besök i samband med vilka JO informerat om sin verksamhet och att justitieombudsmännen och tjänstemän hos JO aktivt har deltagit i utländska konferenser och seminarier.

Utskottets tidigare behandling

Utskottet har under flera år vid behandlingen av JO:s ämbetsberättelse uppmärksammat frågan om ordinarie tillsyn inom olika områden. För en utförlig redogörelse av utskottets behandling av dessa frågor hänvisas till betänkande 2014/15:KU11 s. 12 f. och betänkande 2015/16:KU7 s. 12 f. I betänkandena (2014/15:KU11 s. 15 och 2015/16:KU7 s. 17) konstaterade utskottet att flera av de uppmärksamade frågorna som rörde behovet av en utökad ordinarie tillsyn var föremål för överväganden. Utskottet uttalade att resultatet av dessa utredningar inte skulle föregripas, varför riksdagen inte borde ta något initiativ till åtgärder.

När det gäller långa häktningstider, ofta i kombination med restriktioner, konstaterade utskottet med tillfredsställelse i betänkande 2015/16:KU7 (s. 17) att en särskild utredare hade fått i uppdrag att lämna förslag som syftar till att minska användningen av häktning och restriktioner (dir. 2015:80).

I betänkande 2014/15:KU11 föreslog utskottet att riksdagen skulle göra ett tillkännagivande till regeringen om att låta utreda frågan om möjliga åtgärder för att, med bibehållen respekt för offentlighetsprincipen, möta de utmaningar som kan uppstå vid mycket frekventa och omfattande framställningar att få ta del av allmänna handlingar. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2014/15:127). Frågan berördes av utskottet även vid behandlingen av motionsyrkanden från den allmänna motionstiden (bet. 2014/15:KU15 s. 21–23). I betänkandet 2015/16:KU7 (s. 16 f.) välkomnade utskottet ett frågesvar från justitie- och migrationsministern enligt vilket avsikten var att ge en utredare i uppdrag att undersöka förekomsten av eventuellt missbruk av offentlighetsprincipen och analysera behovet av åtgärder.

Utskottet betonade även vikten av att den kommunala ärendehanteringens håller en god förvaltningsrättslig standard.

Aktuella utredningsarbeten m.m.

I budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 4) anför regeringen att Polisens och Kriminalvårdens långtgående befogenheter att ingripa i enskildas liv förutsätter en effektiv och kontinuerlig tillsyn av myndigheternas verksamhet, såväl intern som extern. Regeringen konstaterar att delar av den statliga tillsynen för närvarande behandlas av Tillitsdelegationen (dir. 2016:51) och i ett uppdrag till Statskontoret (Fi2015/00132/SFÖ). Statskontorets uppdrag omfattar att kartlägga, analysera och i vissa delar lämna förslag som gäller statens styrning av statlig respektive kommunal verksamhet. Vidare aviserar regeringen att den därutöver kommer att i särskild ordning, i samband med en bred översyn, analysera hur tillsynen inom rättsväsendet bäst kan bedrivas. Regeringen avsätter, i avvaktan på en samlad bedömning av tillsynens utformning, medel för att förstärka såväl den interna som den externa tillsynen. Vid Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Kriminalvården inrättas tillsynsorgan direkt under myndighetsledningen. Vidare ges Justitiekanslern möjlighet att utöka sin extraordinära tillsyn, vilket kommer att kunna innebära att tillsynen över bl.a. polisen och Kriminalvården ökar.

En särskild utredare har haft i uppdrag att utreda behovet av en reguljär tillsynsfunktion inom socialförsäkringens område. Betänkandet Skapa tilltro – Generell tillsyn, enskildas klagomål och det allmänna ombudet inom socialförsäkringen (SOU 2015:46), som överlämnades i april 2015, innehåller tre större förslag. Ett förslag gäller införande av en klagomålshantering hos Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) dit enskilda kan vända sig med sina klagomål inom socialförsäkringens område. Ett annat förslag tar sikte på att vidga ISF:s uppdrag så att myndigheten får utöva generell tillsyn och inte endast systemtillsyn. Det tredje förslaget rör det allmänna ombudet för socialförsäkringen och hur ombudet kan stärkas på olika sätt för att få fram fler vägledande domstolsavgöranden. Med anledning av den remisskritik som förslaget om införande av en klagomålshantering hos ISF har mött från olika

remissinstanser, bl.a. från JO, gör regeringen bedömningen att det inte föreligger ett behov av ytterligare en klagomålshantering (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 10). Regeringen avser därför inte att gå vidare med detta förslag. Beträffande de förslag som har lämnats för att stärka det allmänna ombudet anför regeringen att det redan har vidtagits ett antal åtgärder och lyfter dessa. Förslaget att vidga ISF:s uppdrag bereds fortfarande i Regeringskansliet.

I december 2015 redovisade Klagomålsutredningen slutbetänkandet Fråga patienten – Nya perspektiv i klagomål och tillsyn (SOU 2015:102). Utredningens uppdrag var att se över den nuvarande hanteringen av klagomål mot hälso- och sjukvården och föreslå hur hanteringen kan bli enklare, mer ändamålsenlig och effektivare (dir. 2014:88). Utredningens kartläggning visar bl.a. att de olika funktionerna i dagens klagomålssystem är otydliga för patienterna och att det finns brister och stor variation i vårdens bemötande av patienter som klagar. För att skapa ett ändamålsenligt klagomålssystem konstaterar utredningen att det krävs tre typer av åtgärder: förändrad och förtydligad ansvarsfördelning, förändrad resursfördelning samt kulturförändringar för en mer patientcentrerad vård. Utredningen föreslår en ny lag om stöd vid klagomål mot hälso- och sjukvården, nya och ändrade bestämmelser om IVO:s tillsyn och om vårdgivarens respektive IVO:s klagomålshantering i patientsäkerhetslagen (2010:659) samt ett antal följändringar i annan lagstiftning. Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

Häktes- och restriktionsutredningen lämnade i augusti 2016 betänkandet Färrer i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52). Betänkandet innehåller förslag som syftar till att minska användningen av häktning och restriktioner. Utredningen föreslår bl.a. att man ska inrätta två nya alternativ till häktning: hemarrest och områdesarrest. Vidare föreslår utredningen att häktningstiderna begränsas genom tidsfrister. En misstänkt ska kunna vara häktad högst sex månader före det att åtal väcks. Undantag kan göras om det finns synnerliga skäl. Om den häktade är under 18 år ska tidsfristen i stället vara tre månader och undantag ska tillåtas endast om det är absolut nödvändigt. Ytterligare ett förslag innebär att domstolarnas restriktionsprövning ska bli mer omfattande. Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

Som en följd av utskottets förslag om tillkännagivande i betänkandet 2014/15:KU11 och riksdagens beslut i enlighet med det förslaget (rskr. 2014/15:127) beslutade justitie- och migrationsministern i april 2016 att uppdra åt en utredare att biträda Justitiedepartementet med att utreda och föreslå åtgärder i fråga om förekomsten av frekventa och omfattande ärenden om utlämnande av allmän handling hos myndigheterna (Ju2016/03164/LP). Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2017.

Frågan om hur skolan ska förhålla sig när det gäller politisk information har behandlats av en särskild utredare i betänkandet Politisk information i skolan – ett led i demokratiuppdraget (SOU 2016:4). I betänkandet, som lämnades i januari 2016, föreslås att det i skollagen (2010:800) införs en reglering om att en skola ska ha möjlighet att begränsa antalet partier som bjuds in efter vissa objektiva grunder. Utredaren föreslår också att om politiska partier har bjudits

in, ska eleverna som ett led i utbildningen ges möjlighet att få del av information också från andra politiska partier som har anmält intresse för att medverka. Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

Under verksamhetsåret har en av justitieombudsmännen gjort en framställning med stöd av 4 § första stycket instruktionen. I framställningen framhålls behovet av att det i lagstiftningen tydliggörs vilken myndighet som ansvarar för transporter av frihetsberövade. Framställningen behandlas av regeringen i propositionen Transporter av frihetsberövade (prop. 2016/17:57).

Justitieombudsmännen har sänt ett flertal beslut för kännedom till berört departement. Vad gäller de beslut som justitieombudsmännen särskilt uppmärksammat i ämbetsberättelsens allmänna del, har information inhämtats från berörda enheter på departementen om huruvida ombudsmännens iakttagelser har föranlett någon åtgärd. I flertalet av fallen har åtgärder vidtagits eller är planerade och i övriga fall övervägs behovet av åtgärder.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar inledningsvis att ombudsmännen även under detta verksamhetsår har uppmärksammat brister och oklarheter i såväl lagstiftning som i myndigheters regelverk och rutiner inom flera olika rättsområden. Framställningar och iakttagelser från JO bör vara ett angeläget inslag i arbetet med att förbättra lagstiftning, andra föreskrifter och rutiner. Utskottet anser därför att det är mycket värdefullt att ombudsmännen informerar om sina iakttagelser och påtalar de behov av författningsändringar eller andra åtgärder som har identifierats genom ombudsmännens tillsynsarbete. Utskottet ser med tillfredsställelse på att åtgärder enligt uppgift från berörda departement har vidtagits eller övervägs med anledning av flera av ombudsmännens beslut.

Utskottet ser särskilt allvarligt på brister i lagstiftning och rutiner som rör grundlagsskyddade fri- och rättigheter gällande den kroppsliga integriteten och rörelsefriheten. Exempelvis oklarheter om polisens befogenheter vid verkställighet av avvisnings- och utvisningsbeslut är naturligtvis oacceptabelt ur rättssäkerhetssynpunkt. Vidare konstaterar utskottet att det är anmärkningsvärt om det saknas erforderliga kontrollsystem för att säkerställa att grunden för ett frihetsberövande består. Det är en central fråga i en rättsstat att ingen sitter frihetsberövad utan laglig grund. Utskottet förutsätter att regeringen noggrant överväger i vad mån det behövs lagändringar eller andra åtgärder med anledning av ombudsmännens iakttagelser.

Utskottet konstaterar att ombudsmännen även i denna ämbetsberättelse tar upp frågor om såväl brister i kommunernas ärendehantering som ett fortsatt behov av kompetensutveckling inom den kommunala sektorn, bl.a. när det gäller ärenden enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Utskottet anser det otillfredsställande att det även i år framkommit brister bl.a. när det gäller tillämpningen av centrala förvaltningsrättsliga regler. Det åligger kommunerna i deras roll som arbetsgivare, att tillse att kommunalanställda besitter nödvändig kompetens

för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter och för att verksamheten ska hålla en god förvaltningsrättslig standard.

Vidare anger ombudsmännen i ämbetsberättelsen att tillämpningen av bestämmelserna om utlämnande av allmänna handlingar fortfarande vållar bekymmer på många håll. Mot bakgrund av den centrala ställning och betydelse som offentlighetsprincipen har i den svenska rättsordningen understryker utskottet vikten av att myndigheter och kommuner fullgör sina skyldigheter enligt offentlighetsprincipen på ett korrekt sätt och i överensstämmelse med gällande regelverk.

Utskottet noterar att ombudsmännen även i år har pekat på svagheter i vissa ordinarie tillsynsmyndigheters verksamhet. I ämbetsberättelsen anförs bl.a. att Inspektionen för vård och omsorg har en ansträngd arbetssituation. Som utskottet tidigare framhållit är den ordinarie tillsynen en förutsättning för att JO ska kunna utföra sin extraordinära tillsyn på ett tillfredsställande sätt. I ämbetsberättelsen framhålls även att ett återkommande problem är att det är kö till de hem som drivs av Statens institutionsstyrelse. Utskottet anser att det är allvarligt om unga som ska bli föremål för tvångsvård eller behandling inte kan tillförsäkras lämplig vård.

Slutligen konstaterar utskottet med tillfredsställelse att en utredare har fått i uppdrag att biträda Justitiedepartementet med att utreda och föreslå åtgärder i fråga om förekomsten hos myndigheterna av frekventa och omfattande ärenden om utlämnande av allmän handling.

Med detta föreslår utskottet att riksdagen lägger ämbetsberättelsen till handlingarna.

Översyn av vissa frågor som rör Riksdagens ombudsmän

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om en översyn av vissa frågor som rör Riksdagens ombudsmän.
Jämför reservation (SD).

Motionen

I motion 2016/17:3536 framhåller Fredrik Eriksson och Jonas Millard (båda SD) att av redogörelsen framgår bl.a. att antalet klagomålsärenden har ökat kraftigt under verksamhetsåret, att antalet inspektioner samt övriga granskningar på JO:s eget initiativ alltjämt är färre än vad JO anser önskvärt och att andelen tillsynsärenden som resulterar i någon form av erinran eller annan kritik förefaller sjunka över tid. Motionärerna konstaterar att JO enligt äldre uttalanden i förarbetena till lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän har att prioritera klagomålsprövningen från enskilda

i förhållande till andra arbetsuppgifter. Enligt motionärerna finns det emellertid nu skäl att analysera och se över JO:s prioritering av klagomålsärendena liksom hur riksdagens roll som huvudman för JO fungerar och kan utvecklas. Motionärerna anser att en parlamentariskt sammansatt utredning bör ges i uppdrag att se över dessa frågor. Utredningen skulle även kunna se över bl.a. om det bör inrättas en MR-institution inom JO. Motionärerna föreslår därför att riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av vissa frågor som rör Riksdagens ombudsmän och tillkännager detta för riksdagsstyrelsen.

Gällande ordning och tidigare översyn

JO:s verksamhet regleras genom bestämmelser i 13 kap. 6 § regeringsformen, 9 och 13 kap. riksdagsordningen, lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän och genom JO:s arbetsordning.

Den senaste större översynen av JO-ämbetet genomfördes av 1983 års JO-utredning. Utredningen redovisade sitt betänkande JO-ämbetet – En översyn (SOU 1985:26) i maj 1985. I betänkandet finns bl.a. en närmare redogörelse för JO-ämbetets utveckling och för de reformer som genomförts beträffande JO.

Efter ett tillkännagivande från riksdagen (bet. 2009/10:KU24, rskr. 2009/10:174–175) beslutade riksdagsstyrelsen i februari 2010 att tillsätta en utredning om en översyn av instruktionen för Riksdagens ombudsmän. I juni 2010 avlämnade utredaren rapporten Delegationsbeslut inom JO-ämbetet – Betänkande från 2010 års JO-utredning. Riksdagsstyrelsen överlämnade lagförslagen om ändring i lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän till riksdagen (framst. 2009/10:RS5). Riksdagen antog lagförslagen, som innebar i huvudsak att det infördes en möjlighet för Riksdagens ombudsmän att delegera befogenheten att med vissa begränsningar avgöra klagorenden till anställda handläggare på JO-expeditionen (bet. 2010/11:KU7, rskr. 2010/11:149-150 och 174). Lagändringarna trädde i kraft den 1 mars 2011.

Utskottets tidigare behandling

I betänkandet 2015/16:KU7 uttalade utskottet att JO även i fortsättningen bör prioritera klagomålsprövningen från enskilda och hänvisade till KU 1975/76:22 s. 51, rskr. 1975/76:27 och KU 1986/87:2 s. 1 och 19, rskr. 1986/87:3, men framhöll att inspektioner självfallet också är en viktig del av ombudsmännens verksamhet. I betänkandet fanns ett särskilt yttrande (SD).

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att det kan finnas skäl att utreda frågor som rör Riksdagens ombudsmän. Utskottet anser dock att den förestående utredningen

om Riksrevisionen, som utskottet tagit initiativ till, bör genomföras innan frågan om en översyn av Riksdagens ombudsmän prövas. Utskottet avstyrker därför motionen.

Reservationer

Översyn av vissa frågor som rör Riksdagens ombudsmän, punkt 2 (SD)

av Jonas Millard (SD) och Fredrik Eriksson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2016/17:3536 av Fredrik Eriksson och Jonas Millard (båda SD).

Ställningstagande

Av ämbetsberättelsen framgår bl.a. att antalet klagomålsärenden har ökat kraftigt under verksamhetsåret, att antalet inspektioner samt övriga granskningar på JO:s eget initiativ alltjämt är färre än vad JO anser önskvärt och att andelen tillsynsärenden som resulterar i någon form av erinran eller annan kritik förefaller sjunka över tid.

En anledning till att JO inte kan genomföra så många inspektioner och granskningar på eget initiativ som JO anser önskvärt är att JO enligt äldre uttalanden i förarbetena till lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän har att prioritera klagomålsprövningen från enskilda i förhållande till andra arbetsuppgifter. Utvecklingen över tid har emellertid inneburit ett ökat inflöde av klagomålsärenden till myndigheten och en minskad andel ärenden som resulterar i erinran eller kritik. JO har också skärpt kraven för vad som ska anses utgöra ett klagomål. Att riksdagen styr sin myndighet genom instruktion i lag medför en ökad och kanske inte alltid önskvärd tröghet i styrningen. Andra med god insyn i verksamheten, såsom tidigare JO Hans-Gunnar Axberger, har uttryckligen påtalat att en förstärkning av riksdagens huvudmannaskap för bättre styrning och uppföljning av sina myndigheter med fördel kan utsträckas till att gälla även JO-ämbetet. Mot bakgrund av dessa omständigheter anser vi att det nu finns skäl att analysera och se över bl.a. JO:s prioritering av klagomålsärendena liksom hur riksdagens roll som huvudman för JO fungerar och kan utvecklas.

Vi menar att en parlamentariskt sammansatt utredning bör ges i uppdrag att se över dessa frågor. Utredningen skulle även kunna se över bl.a. utformningen av den parlamentariska insynen i och uppföljningen av JO:s verksamhet, vilka resurser som bör finnas för riksdagens myndighetsstöd och myndighetsstyrning, tillsynen över JO samt om det bör inrättas en MR-institution inom JO.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Redogörelsen

Redogörelse 2016/17:JO1 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse.

Följdmotionen

2016/17:3536 av Fredrik Eriksson och Jonas Millard (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av vissa frågor som rör Riksdagens ombudsmän och tillkännager detta för riksdagsstyrelsen.

BILAGA 2

Öppet sammanträde den 24 november 2016

Ordföranden: Jag förklarar konstitutionsutskottets öppna sammanträde inlett. Varmt välkomna hit! Jag säger särskilt välkommen till riksdagens fyra ombudsmän: chefs-JO Elisabeth Rynning, JO Lars Lindström, JO Cecilia Renfors och JO Stefan Holgersson.

Vi har sedan några år tillbaka en ordning som innebär att JO presenterar och överlämnar sin ämbetsberättelse till konstitutionsutskottet vid ett öppet sammanträde, och det är det som nu ska äga rum. Tanken från både KU:s och JO:s sida har varit att lyfta fram JO:s viktiga arbete, som ju sker på riksdagens uppdrag och innebär att man granskar hur den offentliga makten i Sverige utövas – eller i vart fall väsentliga delar av den offentliga makten. Vi är väldigt glada att vi kan upprätthålla den ordningen och få möjlighet att träffa JO i detta offentliga sammanhang.

Tanken är att respektive JO får möjlighet att göra en inledning och presentera viktiga iakttagelser från sitt ansvarsområde, och därefter blir det frågor från ledamöterna i utskottet. Vi kommer att inleda med en frågerunda med en ledamot från varje parti, och i mån av tid blir det därefter fritt för övriga ledamöter att ställa frågor.

Med det lämnar jag ordet till vår nya chefsjustitieombudsman, Elisabeth Rynning. Det är första gången hon medverkar i ett sådant här sammanhang. Varmt välkommen hit!

Elisabeth Rynning: Tack så mycket, och tack för att vi får komma hit och tala om JO:s verksamhet! Det är väldigt värdefullt för oss att ha den kontakten med konstitutionsutskottet. Det är förstås särskilt roligt för mig som är här för första gången.

Samtidigt är det en lite ovanlig situation att vara med och överlämna en ämbetsberättelse – en produkt – jag inte själv har bidragit till. Som ni vet har jag inte haft uppdraget som chefs-JO mer än några månader, men jag tänkte ändå inleda med att säga något om verksamheten som helhet för att sedan beröra ärendena inom det ansvarsområde som min företrädare Elisabet Fura har haft och som jag har övertagit. Sist tänkte jag nämna något om den så kallade Opcatverksamheten.

Allra först vill jag dock gärna säga att jag under min första tid som chefs-JO haft enskilda samtal med samtliga våra medarbetare om deras bakgrund och deras syn på arbetet och JO:s verksamhet. Det har varit mycket värdefullt för att ge mig en första bild av verksamheten, och det har samtidigt synliggjort medarbetarnas bredd, kompetens och starka engagemang för det uppdrag vi arbetar med och som vi alla är mycket stolta över att ha. Det är en viktig grundläggande förutsättning för ombudsmännens arbete, vill jag gärna framhålla.

Under verksamhetsåret 2015/16 skedde som ni känner till en del förändringar i ombudsmannakretsen. JO Lilian Wiklund avsa sig sitt uppdrag

och efterträddes av Stefan Holgersson, som började den 1 april. Min företrädare Elisabet Fura avsa sig också sitt uppdrag, men hon fullföljde hela verksamhetsåret och slutade den 1 augusti. Jag måste också nämna en mycket ledsam händelse kort efter verksamhetsårets utgång, och det är ställföreträdande JO Hans Ragnemalms bortgång. Den berörde oss alla.

Bland förändringar i den praktiska verksamheten kan jag nämna att JO har utvecklat ett eget intranät. Vi har också startat ett Twitterkonto där information lämnas om webbpublicerade beslut och pressmeddelanden. Man kan alltså följa oss på Twitter, och vi arbetar för närvarande med att utveckla en mer aktiv mediestrategi för att ännu bättre nå ut med information om vad JO gör och vad vårt arbete innebär.

När det gäller ärendena, det vill säga klagomålen, har ni säkert sett att andelen klagomål till JO ökade med drygt 9 procent jämfört med det närmast föregående verksamhetsåret. Vi har funderat lite grann på vad det kan bero på. De stora flyktingströmmarna medförde ju under hösten 2015 en belastning på flera myndigheter, bland annat Migrationsverket, och det kan kanske förklara en del av ökningen. Vi tror dock att det även är en mer generell trend som har fortsatt också under det innevarande verksamhetsåret. I ett tioårsperspektiv handlar det om en 25-procentig ökning av ärendetillströmningen.

Detta medför förstås ökade krav på oss ombudsmän att prioritera vilka ärenden vi ska utreda samt vilka inspektioner och övriga initiativ det finns utrymme för. Tittar man på antalet fullt utredda ärenden, liksom antalet ärenden där JO uttalar kritik, har det legat på ungefär samma nivå under de senaste fem åren. Det innebär naturligtvis att eftersom antalet klagomål har ökat ligger den procentuella andelen lite lägre än vad den tidigare har gjort. Den har alltså sjunkit något, och det kan vi möjligen återkomma till.

Det är handläggningen av klagomålsärendena som utgör kärnan i JO:s verksamhet. Vi har ändå utfört ett ganska stort antal inspektioner, totalt 48 under det gångna verksamhetsåret. Av dem har 30 utförts av tillsynsavdelningarna, och 18 har skett inom Opcatenhetens verksamhet. Ni ser också i bilagorna att JO även i övrigt har en ganska omfattande utåtriktad verksamhet, med deltagande i konferenser, seminarier och olika utbildningsaktiviteter inom Sverige.

Något vi också prioriterar är det internationella samarbetet. Det ger oss möjligheter att såväl vid besök vi tar emot i Sverige som utomlands sprida information om den svenska ombudsmannainstitutionen, som är mycket uppskattad och ansedd internationellt. Det ger även värdefull inspiration till utveckling av vår egen verksamhet genom att vi får ta del av erfarenheter man har gjort på andra håll i världen.

En mer kontinuerlig del av det arbetet har skett genom engagemang i organisationen The International Ombudsman Institute. Det finns också ett mycket väl utvecklat nordiskt samarbete, och vi håller på att bygga upp ett givande baltisk-nordiskt samarbete. Vi var på ett möte i Helsingfors nu i höst, och det var så givande att vi har erbjudit oss att nästa höst hålla ett motsvarande baltisk-nordiskt ombudsmannamöte här i Stockholm.

Jag övergår då till Elisabet Furas, numera mitt, tillsynsområde. Det är område 2. Det omfattar bland annat kriminalvården, socialförsäkringen och tillämpningen av LSS, det vill säga lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Till detta område hör även försvaret och ett ganska stort antal andra centrala myndigheter och nämnder av olika slag, bland annat sådana som ligger under Näringsdepartementet.

Jag börjar med försvaret. Antalet klagomål som gäller detta område är för närvarande mycket få; jag tror att det var ett femtontal under föregående verksamhetsår. I ämbetsberättelsen finns ett enda beslut därifrån, där Försvarsmakten kritiseras för det sätt man genomfört en övning på. Övningen berörde civila personer på ett olämpligt sätt.

Den största ärendegruppen på mitt och Elisabet Furas område är kriminalvården. Med nästan tusen klagomål per år är detta det tredje största klagomålsområdet JO har, efter socialtjänsten och polisen. Detta återspeglas också i ämbetsberättelsen, där det finns ett tjugotal beslut som gäller kriminalvården. Denna ärendegrupp leder jämförelsevis lite oftare till en fullständig utredning hos JO, eftersom det kan vara svårt att få en bild av vad som har hänt utan att remittera klagomålet till anstalten.

Anmälningarna handlar bland annat om olika brister i bemötande. Det kan gälla alltifrån mer subtila kränkningar till allvarigare övergrepp, men också kroppsbesiktningar och avskiljande, det vill säga isolering. Det kan också vara att ett frihetsberövande har fortsatt utan laglig grund. I ämbetsberättelsen har ni kanske sett ett ärende där Elisabet Fura uttalar allvarlig kritik mot Kriminalvården för att inte ha utformat rutiner för kontroll av att det finns laglig grund för att hålla en person fortsatt inlåst. Det rörde sig om en man som fick sitta häktad i sex sju veckor utan att kallas till häktningsförhandling. Det är naturligtvis helt oacceptabelt.

Andra vanliga klagomål mot kriminalvården gäller långa handläggningstider och brister avseende posthantering, kost och boendemiljö. Ett exempel på detta med boendemiljö finns också i ämbetsberättelsen, där Elisabet Fura uttalar sig rörande möjligheten för intagna i häkte och på anstalt att se ut genom fönstren i sina bostadsrum och reglera inflödet av dagsljus.

I ämbetsberättelsen finns också ett par beslut bland ärendena om offentlighet och sekretess där Kriminalvården kritiseras för långsam handläggning när det gäller utlämnande av allmän handling. Båda dessa fall gäller så kallade straffitidsbeslut som personer har velat få ut från olika anstalter. Här påminner JO om att när det står klart att utlämnande inte hindras av sekretess ska en allmän handling enligt huvudregeln i tryckfrihetsförordningen lämnas ut genast. Även om det bara är 40 minuter kvar av arbetsdagen måste man börja med utlämnandet.

I ett mer framåtblickande perspektiv kan jag berätta att jag nu i höst har träffat företrädare för den egentillsyn som har inletts inom kriminalvården och försäkrat mig om att vi ska ha ett fortlöpande informationsutbyte samt att jag

ska kunna ha ett nära samarbete med JK för att undvika dubbelarbete i den fortsatta tillsynen av detta område.

Jag går över till socialförsäkringsområdet, som står för ca 350 ärenden per år. Här gäller klagomålen inte sällan utgången i sak, det vill säga att man är missnöjd med beslutet, och det är något JO inte uttalar sig om. Många klagar dock också på långa handläggningstider. Ni har säkert sett Elisabet Furas kritikbeslut i ämbetsberättelsen som handlar om ärenden om ersättning för vård utomlands. Där hade Försäkringskassan i mer än 2 000 fall inte fattat beslut inom den lagstadgade tiden 90 dagar. Försäkringskassan hade inte förutsett hur många ärenden det skulle komma att röra sig om och tyckte att det var svårt att få in användbara yttranden från landstingen. Oavsett detta är det naturligtvis inte acceptabelt att överskrida den lagstadgade tiden.

Socialförsäkringarna är en ärendegrupp där vi under det nu löpande verksamhetsåret faktiskt återigen ser en tydlig ökning av antalet anmälningar. Även fortsättningsvis gäller många klagomål Försäkringskassans långa handläggningstider, bland annat i omprövningsärenden. Den fördröjningen medför att den klagandes tillgång till domstolsprövning försenas, och det är ett allvarligt rättssäkerhetsproblem. Jag har träffat Försäkringskassans generaldirektör, och man är naturligtvis väl medveten om dessa problem. Man uppger också att man arbetar aktivt med dem, bland annat genom nyrekryteringar av personal för att utöka personalstyrkan.

Tillämpningen av LSS föranledde ett drygt hundratal klagomål under det senaste verksamhetsåret. Även här är det vanligt med klagomål gällande bemötande och långa handläggningstider, liksom missnöje med utgången i sak. Här har Elisabet Fura tidigare påpekat – och hon påpekar även i denna ämbetsberättelse – att det finns en hel del brister i kommunernas tillämpning av allmänna förvaltningsrättsliga bestämmelser. Det ser vi också i remissvaren till JO, som tyvärr ofta är av ganska låg kvalitet.

Avslutningsvis vill jag säga några ord om Opcatverksamheten. JO har under fem verksamhetsår haft uppdraget som nationellt besöksorgan enligt tilläggsprotokollet Opcat till FN-konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling. Vi har en särskild enhet vid ombudsmannaexpeditionen, Opcatenheten. Den består för närvarande av fem personer och bistår ombudsmännen i den uttalat förebyggande verksamheten genom att bland annat genomföra inspektioner vid olika institutioner och anstalter där människor sitter frihetsberövade.

Under det senaste verksamhetsåret genomfördes 18 sådana inspektioner på kriminalvårdsanstalter och häkten, i polisarrester, vid Migrationsverkets förvar liksom på två kliniker för psykiatrisk tvångsvård respektive rättspsykiatrisk vård. Under 2015 var frihetsberövade kvinnor ett särskilt tema för verksamheten, och under 2016 är temat information till intagna om deras rättigheter. Dessa inspektioner har lett till ett flertal JO-uttalanden och till initiativärenden. Opcatenheten har också genomfört flera utåtriktade aktiviteter, till exempel seminarier, och den deltar i särskilda internationella samarbeten för nationella besöksorgan enligt tilläggsprotokollet.

Det är alltså chefs-JO som ansvarar för Opcatenheten. Samtidigt berör verksamheten i praktiken tre av ombudsmännen, som har institutioner där människor sitter frihetsberövade inom sina ansvarsområden. Just nu arbetar vi med att vidareutveckla formerna för styrning och uppföljning av Opcatverksamheten och även formerna för informations- och erfarenhetsutbytet mellan Opcatenheten och den mer traditionella inspektionsverksamheten vid tillsynsavdelningarna. Det är något jag tror och hoppas kan skapa ett mervärde för båda verksamhetsgrenarna.

Med det avslutar jag min presentation och tackar för ordet.

Ordföranden: Då ger jag ordet till Lars Lindström, som ansvarar för tillsynsområde 1.

Lars Lindström: Jag börjar med domstolarna. Där har en bra sak hänt, tycker jag, nämligen att problemen med långa handläggningstider i domstolarna har minskat ordentligt under senare år. Framför allt beror det på att det är färre mål som kommer in till domstolarna.

I tingsrätten har tillströmningen av både brottmål och tvistemål minskat, och i förvaltningsrätterna har skattemålen, socialförsäkringsmålen och målen om försörjningsstöd enligt socialtjänsten minskat. Migrationsmålen har minskat under 2015 men ökar under 2016. Nu när vi sitter här förbereder sig domstolarna för att det väntas komma in väldigt många sådana mål under den närmaste framtiden.

Den minskning av mål som har skett har lett till att det inte kommer in så många klagomål om långsamhet till JO som tidigare. De klagomål som kommer har nog inte i första hand att göra med att det är för mycket att göra i domstolarna – det är inte för mycket jobb där – utan hänger ihop med att det förstås alltid finns saker som hamnar mellan stolarna. Det är alltså fråga om långsam handläggning som beror på brister i jobbet och inte på att det är för mycket att göra.

I förra årets ämbetsberättelse hade jag med ett par fall som handlade om vårdnadsmål i tingsrätter. Dessa mål hade dragit ut väldigt mycket på tiden, och det berodde på att tingsrätten hade anlitat medlare som fick alldeles för lösa tyglar. Det var från tingsrättens sida ingen koll på att medlingen sköttes, och av det skälet drog det ut på tiden. Också i årets ämbetsberättelse finns också ett fall som handlar om medlare som tingsrätten hade anlitat. Man hade låtit medlaren löpa mer eller mindre fritt, och målet blev gammalt. Tingsrätten fick kritik.

Jag tycker för min del att det är väldigt bekymmersamt att mål som gäller barn drar ut på tiden på det här sättet. Det måste, kan man lätt tänka sig, vara plågsamt för ett barn att vara föremål för en rättegång mellan föräldrarna – en rättegång som kanske tar flera år i anspråk.

En sak som återkommer i granskningen av domstolarna är motivering av domar och beslut. Under de år jag har jobbat som JO har jag kritiserat både tingsrätter och förvaltningsrätter för dåliga motiveringar. I en rättsstat är det väldigt viktigt att domstolarna tvingas motivera sina domar. Man ska inte

kunna fälla någon för brott utan att kunna förklara varför i den skrivna domen. Man ska inte kunna döma en människa till tvångsvård utan att redogöra för skälen. Den som tvingas motivera sin dom tvingas också göra sin prövning på ett mer omsorgsfullt sätt. Den som får en välmotiverad dom kan lättare ta ställning till om han ska överklaga, och allmänheten får ett bättre förtroende för rättskipningen om domarna är ordentligt motiverade och går att förstå.

I år finns det i ämbetsberättelsen två beslut som rör illa motiverade brottmålsdomar. Det finns också ett fall gällande hur man ska utforma domar som är ganska förvånande. Det är ett enkelt mål där det inte krävs så mycket motivering; egentligen räcker det med att redovisa parternas ståndpunkter så faller resten ut av sig självt. I det här fallet har domstolen dock inte ens lyckats med detta. I stället för att lägga några minuter av arbetstiden på det självklara jobbet att reda ut vad av det parterna har skrivit som ska redovisas i domen har domstolen helt enkelt tagit alla papper som fanns i akten, häftat ihop dem och lagt dem som en bilaga till domen. Resultatet har förstås blivit en obegriplig dom som ingen människa kan förstå. Dessutom kom integritetskänsliga uppgifter om sjukdomar att häftas ihop med domen, helt i onödan. Den ansvariga domaren får kritik.

Så långt vad gäller domstolarna – nu ska jag gå in på Lantmäteriet, som jag inte har berättat om här förut. Lantmäteriet är en statlig myndighet som bedriver verksamhet i hela landet och har omkring 50 lokalkontor. Det finns dessutom 39 kommunala lantmäterimyndigheter i landet. Jag har haft ett antal klagomålsärenden där jag har kritiserat det statliga Lantmäteriet för mycket långa handläggningstider. Under det här riksdagsåret har jag haft ett fall där ärendet har legat i fyra år hos lantmätaren utan att man har kommit till beslut.

Iakttagelser av detta slag var bakgrunden till att jag bestämde mig för att inspektera Lantmäteriet i våras. Jag besökte huvudkontoret, som ligger i Gävle, och ett lokalkontor i Falun. Där kom det fram att ett stort problem för Lantmäteriet är att det inte går att hitta folk som vill bli lantmätare. Det sas att det fanns hundra vakanser och att det statliga Lantmäteriet varje år förlorar fler lantmätare än man lyckas anställa. Man pekade på att bristen på lantmätare är väldigt påtaglig framför allt när det gäller de svåra ärendena som kräver erfarenhet.

Då kan vi ju fråga oss vad Lantmäteriet gör för att det ska kunna bli bättre. När det gäller att rekrytera lantmätare gör man förstås sitt bästa för att få fler. Det finns en ny utbildning till lantmätare i Umeå som man hoppas mycket på, och man rekryterar också personal med högskoleutbildning som ska avlasta lantmätarna för att göra det mer effektivt.

Man försöker också göra själva verksamheten effektivare. Man har redan lagt ned ett antal lokalkontor, och för att det ska kunna bli lika långa väntetider över hela landet har man nu ärenden i en gemensam kö. Man hoppas att detta ska kunna leda till att det blir samma väntetid oberoende av var i landet den fastighet som ska bildas finns. Man jobbar också för att åstadkomma en aktiv handläggning, som man uttrycker sig. Det handlar om att man försöker få bort en kultur man menar finns hos lantmätarna, nämligen att de sitter och väntar

in att parterna ska komma överens. Det leder till att handläggningstiden blir orimligt lång, och man hoppas kunna få bort den kulturen.

Inspektionen av Lantmäteriet var den första JO har gjort sedan 2006. Det är alltså tio år sedan sist. Jag tycker att inspektionen ledde till att vi fick en ganska bra bild av hur läget är där. Vi ser att myndigheten är långt ifrån i hamn när det gäller personalläget och handläggningstiderna. Den gemensamma kö man hoppas mycket på kan ju även väcka frågor om vem som egentligen ansvarar för ett ärende som ligger i kön. När det har gått en tid tänker vi följa upp inspektionen för att se om problemet har lättat hos lantmätarna.

Det sista jag vill ta upp är överförmyndare. Överförmyndare och överförmyndarnämnder är satta att bevaka hur de som har utsetts till gode män och förvaltare sköter sina uppdrag. Det är länsstyrelserna i landet som har tillsyn över överförmyndarna, och länsstyrelserna ska som huvudregel inspektera varje överförmyndare en gång per år. Jag har själv hittills tyckt att det inte är en prioriterad uppgift för mig att inspektera överförmyndare eftersom länsstyrelserna ju har den uppgiften. Nu händer det dock saker på överförmyndarområdet.

Det har kommit fram uppgifter om att länsstyrelserna inte överallt sköter sitt uppdrag att inspektera som de borde, och det har kommit fram att en del överförmyndare har svårigheter som hänger ihop med ärendetillströmning och med problem att rekrytera gode män och förvaltare. Detta har som vi vet lett till att regeringen i somras gav ett uppdrag till länsstyrelserna att förbättra tillsynen av överförmyndarna. Problemen visar sig också i anmälningfrekvens till JO. Under de tio första månaderna i år kom det in 82 klagomål på överförmyndare till JO, och det är rekord – i alla fall om man tittar bakåt till 2010, som jag har gjort.

Det jag nu har berättat om överförmyndarna har fått mig att tänka om när det gäller behovet av JO-inspektioner av överförmyndarna. Därför inspekterade personal från JO överförmyndarnämnden i Sundbyberg i maj i år, och vi kommer att inspektera ytterligare en överförmyndare veckan efter nästa. Jag kan tillägga att jag för min del tror att vi är på väg mot en situation där man till slut kommer att komma fram till att överförmyndarverksamheten har blivit så tung och komplex att det inte fungerar att lägga ansvaret för verksamheten på våra 290 kommuner. Det krävs en handfast styrning, och jag tror att man till slut kommer att tvingas bita i det sura äpplet och inse att detta måste bli en statlig angelägenhet.

Som en illustration till den tesen skulle jag vilja läsa upp några rader ur ett remissvar som JO fick in för några år sedan. Det kommer från en överförmyndarnämnd som har fått klagomål på sig till JO och som gör en riktig pudel, kan man säga, i sitt svar till JO. I svaret till JO förklarar nämnden sina tillkortakommanden på det här viset:

Vi i nämnden är nu inne på vårt sista år av mandatperioden. När vi tillträdde saknade vi helt kännedom om vad överförmyndarnämnden hade för uppgifter. Vi läste lagparagrafer och den litteratur vi hade tillgång till men nu efter drygt tre års verksamhet vet vi att det var helt otillräckligt och vår kunskapsnivå är fortfarande otillräcklig för de grannliga beslut, som

vi har att fatta. Med bättre kompetens hade vi förstått bättre och agerat annorlunda i det nu aktuella ärendet.

Detta kan man ju småle lite grann åt – det låter patetiskt och sorgligt – men det handlar om myndighetsutövning, och det handlar om att ta hand om människor som inte kan klara sig själva. Egentligen är alltså remissvaret väldigt sorglig läsning.

Ordföranden: Då har vi ansvarsområde 3, som är Stefan Holgerssons. Du är också här för första gången, så jag säger särskilt välkommen även till dig!

Stefan Holgersson: Tack, herr ordförande! Jag började som sagt i april i år, och jag har efterträtt justitieombudsmannen Lilian Wiklund. Jag tänkte i min framställning i huvudsak uppehålla mig kring mina egna beslut, men jag kommer i något fall att beröra även Lilian Wiklunds beslut.

Jag tänkte börja med socialtjänstlagen, vilket vi har hört är det största tillsynsområdet vad gäller antalet anmälningar. Under detta ämbetsår har det kommit in över 1 000 anmälningar som rör bistånd och barnärenden. En faktor med stark påverkan på socialtjänstens verksamhet under ämbetsåret är den kraftigt ökade flyktingströmmen under 2015, och det har ställt socialtjänsternas förmåga på prov – inte minst vad gäller hanteringen av de ensamkommande barnen.

Jag har därför beslutat – och det ligger efter ämbetsåret – om ett initiativärende. Jag ska granska situationen för de ensamkommande barnen. Hittills i höst har jag gjort åtta inspektioner, och jag beräknar fortsätta med detta arbete fram till våren. Jag får därför återkomma vid nästa möte och berätta om utfallet av den granskningen.

Jag har ägnat mig åt ensamkommande barn i en speciell situation tidigare, nämligen i ett beslut före sommaren som gällde situationen för ensamkommande gifta barn. En fråga jag ställde mig då var om socialtjänsten gjort en tillräckligt noggrann utredning av dessa barns behov av skydd och stöd. I det fallet, som gällde Malmö, fann jag att socialtjänsten hade gjort tillräckliga utredningar. Jag tycker dock ändå att frågan om ensamkommande barn rör så många intressanta aspekter och saker som jag inte tog upp i beslutet, så jag valde att skicka en kopia av beslutet till Socialdepartementet så att de får titta närmare på området och på vad man kan göra.

Att situationen för ensamkommande gifta barn är intressant är inte bara för att frågeställningarna är svåra, utan myndigheter hanterar också de här ärendena på olika sätt. Det behövs alltså klarlägganden kring vad som egentligen gäller och hur man ska se på det här.

En annan sak som är återkommande är skyddet mot påtvingade kroppsliga ingrepp. Det finns i regeringsformen 2 kap. 6 § ett skydd för sådana påtvingade kroppsliga ingrepp. Frågan om det här skyddet har respekterats eller inte aktualiseras i många ärenden från socialtjänsten. Det rör när man har ställt upp krav på drogtester i olika sammanhang. Det finns ett antal beslut i ämbetsberättelsen som tar upp den frågan och där man har sett att socialtjänsten har ställt upp sådana här krav utan lagstöd och blivit kritiserad för detta.

Även det här är en svår fråga som förekommer också på mitt andra tillsynsområde hälso- och sjukvården där man i många fall har krav på drogtest. Det är en grannliga uppgift att avgöra om det när det gäller det här kravet är fråga om att man frivilligt underkastar sig det här testet eller om det är en tvångsåtgärd.

Andra återkommande frågeställningar som det finns exempel på i ämbetsberättelsen rör förutsättningarna för socialtjänsten att samtala med barn. Jag har redovisat fyra sådana beslut i ämbetsberättelsen. Ett tänkte jag nämna nu. Det handlar om förutsättningarna att samtala med barn i skolan. I det beslutet uttrycker jag vissa farhågor för att socialtjänsten av ren slentrian förlägger samtalen till skolan utan att alls beakta barnens integritet.

Framför allt för äldre barn kan man mycket väl föreställa sig att det inte är så roligt när det plötsligt sitter myndighetspersoner i något som för barnen motsvarar en arbetsplats och ska prata med en om något som man uppfattar som väldigt känsligt. Även där har jag uppmärksammat Socialdepartementet på frågan.

Antalet ärenden som rör omhändertagande av unga enligt LVU har ökat kraftigt under senare år i domstolarna. Det här har även spillt över på JO, så vi får in många anmälningar om missförhållanden vad gäller LVU-utredningar. Ofta är det anhöriga – det kan vara föräldrar eller andra släktingar – som klagar på socialtjänstens utredningar som man menar har olika brister. Det är ofta svårt att säga vad bristerna består i. Det finns många olika uppfattningar om vad som är rätt och fel. Ord står mot ord och det är mycket känslor inblandade i det hela. Men det är mycket vanligt att man klagar på de här ärendena i alla fall.

En annan fråga som JO har uppmärksammat, och som har uppmärksamrats tidigare, är att det är kö till Sis-hemmen där man ska placera tvångsomhändertagna ungdomar. Kösituationen verkar ha förvärrats under senare tid, bland annat på grund av att det har kommit många ensamkommande barn och många yngre asylsökande som kanske också ibland har behov av den här typen av boende.

Det är nämligen så att det inte går att ersätta de här hemmen med något annat, utan är det akuta situationer och man behöver placera barn under tvångsformer är det Sis-hem som gäller. Det kan vara situationer där ungdomar hittas i missbrukarmiljöer och liknande, och så har man ingen plats att ta hand om dem på. Just den här frågan kommer jag att följa vidare.

Det finns också exempel i ämbetsberättelsen på att beslut har utformats mycket oklart så att ungdomar har hållits inlåsta fast det inte har funnits grund för det. Det finns exempel på beslut där man har tagit hand om ungdomen utan att beslutet har vunnit laga kraft. Det är olovligt frihetsberövande, så det här är mycket allvarliga saker, och det liknar mycket det som Lars nämnde – eller var det du, Elisabeth?

Jag har också tillsyn över hälso- och sjukvården. Där har det kommit in 329 anmälningar under året. Jag tänkte berätta lite om ett ärende som är särskilt intressant utifrån ett grundlagsperspektiv. Det rör också regeringsformen 2

kap. 6 § som ju är där man ställer krav på samtycke för att en åtgärd ska anses vara frivillig gentemot att det annars skulle vara en tvångsåtgärd. Det här samtycket är alltså en vattendelare mellan åtgärder som vilar på frivillig grund och som vilar på tvång.

Då är frågan vilka krav man kan ställa på ett sådant här samtycke. I det fall som jag uttalar mig om påstod man från sjukhusets sida att det var fråga om frivillig vård, men patienten hävdade bestämt att han inte ville vara kvar där och att han ville få tillstånd till utevistelse men nekades det. Anledningen till att sjukhuset låste in honom var att han hade lämnat ett snabbtest som indikerade drogmissbruk. Sedan visade det sig efter sju dagar att snabbtestet var fel. Det var alltså inget drogmissbruk, och då släpptes patienten ut. Men han kvarhölls alltså mot sin vilja i sju dagar. För det riktade jag skarp kritik mot sjukvårdsinrättningen och chefsläkarna.

Ett annat fall som jag tänkte säga någonting om rör en person som var föremål för psykiatrisk tvångsvård. Problemet i det ärendet var att domstolen – man har ju rätt till domstolsprövning av tvångsvård – faxade handlingar till patienten som blev liggande i en fax i fyra dagar. Sådana här ärenden har mycket korta tidsfrister och ska handläggas skyndsamt, och det här gjorde att patienten enligt min mening inte fick tillräcklig tid på sig att ta ställning till om hon ville överklaga beslutet om tvångsvård eller inte.

Där har jag tyckt att man bör hitta en bra ordning för det här, och jag tycker att man bör ställa krav på sjukvårdsinrättningen dels om att de ska överlämna sådana här handlingar, dels att det ska gå att läsa ut av journalanteckningar eller liknande när man har gjort det så att det går att ha en uppföljning för att undvika sådana här situationer. Även där har jag skickat en kopia av beslutet för kännedom till berört departement.

Jag har också tillsyn över utbildningsväsendet. Det är inget stort område. Det har kommit in 269 anmälningar under året. Skolinspektionen sköter den ordinarie tillsynen på det området.

Jag tänkte, eftersom jag tror att det kan vara av särskilt intresse för utskottet, berätta om ett ärende som Lilian Wiklund har hanterat som behandlar frågan om politisk information i skolan. Hon riktade i sitt beslut kritik mot gymnasieskolor för att de har agerat i strid mot objektivitetsprincipen i regeringsformen 1 kap. 9 §.

Inför riksdagsvalet 2014 hade riksdagspartierna bjudits in till skolorna för att ordna så kallade bokbord medan ett annat ungdomsförbund nekades att lämna någon politisk information. Då fann JO Wiklund att agerandet stod i strid mot objektivitetsprincipen, och så gjorde hon vissa andra uttalanden om hur man bör se på det här med politisk information i skolan.

Efter det tillsatte regeringen en utredare, Johan Hirschfeldt, som har lämnat ett betänkande som heter Politisk information – ett led i demokratiuppdraget. Han har lämnat ett antal förslag som är i linje med Lilian Wiklunds beslut. Jag har inhämtat information om att det här betänkandet är på remiss, och man har tänkt sig ett ikraftträdande nästa sommar.

Det var ett axplock av vad som har hänt på mitt område.

Cecilia Renfors: Jag kunde konstatera inför förberedelserna för det här mötet att det på mitt område finns många intressanta beslut i ämbetsberättelsen. Det gäller till exempel rätten till försvarare där jag har fattat tre ganska omfattande beslut som berör den här intressanta och viktiga rättssäkerhetsfrågan.

Ett beslut rör restriktioner för häktades kontakt med omvärlden och hur det hanteras. Ett annat handlar om de särskilda restriktiva regler om häktning som gäller för ungdomar och hur de tillämpas. Jag har ett par beslut som rör, återigen, frågan om polisens medverkan i sociala medier. Där var jag kritisk till en alltför ingående beskrivning av ett ingripande i ett inlägg på polisens Facebookkonto. Jag ska också snabbt nämna två beslut som rör tillämpningen av regeringsformens objektivitetsprincip i kommunal verksamhet där jag ansåg att de två kommuner som var aktuella hade brustit.

Det finns flera andra beslut som jag också tycker är mycket viktiga och intressanta, men jag tänkte inte gå igenom alla beslut, för det räcker tiden inte till för. Jag tänker därför uppehålla mig vid några beslut som rör tillämpningen av utlänningslagen vid verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning och också avslutningsvis lite grann om handläggningstiderna vid Migrationsverket.

Jag börjar med verkställighetsfrågorna. Migrationsverkets beslut om avvisning eller utvisning kan behöva verkställas med användande av tvångsmedel om de som berörs inte frivilligt medverkar till verkställighet. Det finns en bestämmelse som gör att Migrationsverket kan lämna över de ärendena till Polismyndigheten som ju är den myndighet som har förmåga och behörighet att använda våld och tvång.

Som mina kollegor har varit inne på i sina anföranden förutsätter rätten att använda våld och tvång att det finns stöd i lag, och det är en viktig rättssäkerhetsprincip som framgår av regeringsformen. Det ska finnas lagstöd för det allmännas tvångsingripanden.

I samband med en serie inspektioner som mina medarbetare gjorde av verksamheten vid gränspolisen under hösten 2015 och våren 2016 framkom att det rådde osäkerhet om lagstödet för de tvångsåtgärder som man använde i arbetet med verkställighet hos gränspolisen. Det var självklart oroväckande för mig.

I ett klagomålsärende fick jag anledning att gå till botten med frågan om vilket stöd i lag som finns för de här tvångsåtgärderna. En naturlig utgångspunkt för mig i det arbetet var att man skulle hitta ett sådant lagstöd i utlänningslagen eller någon annan lagstiftning. Mina duktiga och grundliga medarbetare gjorde ett hårt arbete för att hitta ett sådant lagstöd, men resultatet av den här genomgången blev att man kan konstatera att lagstiftaren har förutsatt att tvång ska kunna användas i ärenden som lämnas över till polisen, men det finns inte någon bestämmelse som ger den rätten om det handlar om personer som inte är frihetsberövade.

Man kan frihetsberöva en person för att förbereda och genomföra verkställighet. Man kan ta en sådan person i förvar under vissa förutsättningar men också med vissa begränsningar. Men det här fallet som jag prövade och

många andra fall som förekommer hos gränspolisen rörde inte personer som var tagna i förvar och man använde sig inte av den bestämmelsen.

Min slutsats blev då att det är oklart hur utlänningslagens bestämmelser i de här avseendena är avsedda att tillämpas. Det framstår som att det finns en så kallad lucka i lagen, och det är självklart mycket olyckligt. Det är allvarligt att det faktiskt förekommer att man använder tvångsåtgärder som inte har stöd i lag inte bara i ett enstaka fall utan i större utsträckning.

Då det verkar som att det finns behov av att förtydliga och nog komplettera lagstiftningen överlämnade jag mitt beslut till Justitiedepartementet.

I ytterligare två ärenden som rör verkställighet i avvísningssammanhang kunde jag identifiera andra oklarheter när det gäller lagstödet för vissa tvångsåtgärder. Det var två klagomålsärenden där två olika anmälare invände mot att gränspolisen mot deras vilja hade fört dem till deras respektive hemlandsambassader för att vissa handlingar som krävdes för hemresan skulle utföras. Båda var tagna i förvar – de var alltså frihetsberövade – och man kan tycka att det framstår som rimligt i frihetsberövandet att genomföra ett besök på en ambassad om det behövs för att kunna genomföra hemresan.

Men när man tittar på lagstiftningen kan man se vissa förarbetsuttalanden som snarast talar emot att en sådan rätt finns. Då anser jag att det är otillfredsställande att varken lagtext eller förarbeten tydligt ger besked om vilka befogenheter som finns för polisen i ett sådant här avseende.

Vid ett av ambassadbesöken hade polisen också fått använda våld. Personen ville inte medverka till det här besöket, och han fick beläggas med handfängsel under bilresan. När man kom fram till ambassaden spjärnade han emot och ville inte lämna bilen, och man bar honom in på ambassaden.

Jag kunde konstatera att när man tittar ordentligt på bestämmelserna ser man att det nog finns ett lagstöd för att använda våld i den här situationen. Men enligt min mening är det tveksamt om man på det här sättet ska genomföra ett ambassadbesök och om det är förenligt med den föreskrift som gäller för polisen att verkställighet ska genomföras på ett humant och värdigt sätt. Även här överlämnade jag besluten till Justitiedepartementet med tanke på de brister som jag identifierat i lagstiftningen.

Avslutningsvis vill jag säga något om handläggningstiderna vid Migrationsverket. De har varit aktuella hos JO under mycket lång tid. Det har särskilt gällt två ärendekategorier: det som rör arbetstillstånd och det som rör anknytning på grund av familjeband. Situationen på Migrationsverket har sedan 2013 och kanske tidigare gett upphov till ett stort antal anmälningar som också har inkluderat brister i service och tillgänglighet.

Jag kritiserade Migrationsverket för de här bristerna i ett par beslut i december 2014. Anmälningar om långa handläggningstider och bristande service har dock fortsatt att komma in. Jag har följt utvecklingen under både 2015 och 2016. Sedan kan man konstatera att händelserna hösten 2015 med den kraftigt ökade migrationen innebar en förändrad situation och återigen för stora utmaningar för Migrationsverket som påverkade möjligheterna att ta hand om de inläggande ärenden man hade som inte rörde asyl.

Jag har haft flera möten med Migrationsverket. Det senaste var i början av det här året, i februari, då jag bland annat träffade Migrationsverkets operative chef och fick information om situationen vid den tidpunkten gällande handläggningstider både i asylärenden och i övriga tillståndsärenden och också information om de åtgärder man planerar och har vidtagit inom verket. Jag kunde då konstatera att handläggningstiderna i asylärenden har ökat och att man också har ändrat rutiner för arbetet i flera avseenden. Det ledde mig till att bestämma mig för att särskilt granska handläggningen av asylärenden för att i första hand bevaka att handläggningen sker under rättssäkra former.

När det gäller övriga tillståndsärenden är det ärenden som rör uppehållstillstånd på grund av anknytning, alltså familjeåterförening, som är den mest bekymmersamma ärendetypen. Handläggningstiderna var redan tidigare långa, som jag har sagt, och de har nu ökat ytterligare på grund av belastningen på andra håll hos Migrationsverket. Man överskrider regelmässigt författningsreglerade tidsfrister, och de här långa tiderna drabbar enskilda hårt. Makar, föräldrar och barn tvingas leva åtskilda i väntan på beslut.

Jag har fattat ytterligare ett beslut efter 2014 om det här, och det finns i ämbetsberättelsen. Det var i juni 2016, och där bedömde jag att orsakerna till att situationen inte hade förbättrats till stor del ligger utanför Migrationsverkets kontroll och att verket inte skulle kritiseras på nytt. Jag menar att det yttersta ansvaret för att Migrationsverket ska ha möjlighet att fatta beslut inom rimlig tid ligger hos regering och riksdag, och jag överlämnade även det här beslutet till Justitiedepartementet för att uppmärksamma departementet på det här problemet, särskilt när det gäller anknytningsärenden.

Anmälningar till JO om långa handläggningstider och brister i service fortsätter att komma in med oförminskad styrka till JO. Det har fortsatt under sommaren och hösten och gäller olika slag av ärenden, även om anknytningsärendena fortsätter att dominera. Det finns exempel på handläggningstider på ett och ett halvt och upp till två år, kanske till och med längre. Jag menar att det inte är rimligt att den här situationen fortsätter under så många år som har varit fallet. Det är enligt min uppfattning mycket angeläget att en förbättring kommer till stånd.

Ordföranden: Tack så mycket för era intressanta inledningar och redovisningar! Vi går över till frågor från utskottets ledamöter. Vi gör en första frågerunda med en fråga per parti och i storleksordning.

Veronica Lindholm (S): Tack så mycket för en bra redovisning! Jag skulle vilja ställa en fråga om barnäktenskap. Vi har många ensamkommande barn som kommer hit tillsammans med en vuxen som anses vara make i de flesta fall. I den utredning som är gjord tycker man inte att socialtjänsten har brustit i sin hantering. Det jag funderar på är hur man tänker kring barnkonventionen. De här barnen är ju under 15 år eller i alla fall under 18 år, och man kan anta att

de kommer att utsättas för övergrepp när de kommer till Sverige. Hur resonerar man där?

Stefan Holgersson: I samband med beslutet som rörde Malmö gick jag igenom ett antal akter. Jag tittade på om socialtjänsten först hade gjort en inledande skyddsbedömning och sedan om de hade gjort en fördjupad bedömning och lite kring omständigheterna i de fallen. Det var bara ett av de här barnen som inte samplacerades med sin make.

Vad jag kunde se utifrån den granskning som jag kunde göra av aktmaterialet hade man gjort de undersökningar som man ska göra, och jag kunde inte heller se att det var tydligt att det fanns någon fara för övergrepp eller liknande. Det är lätt att man när man diskuterar det här med barnåktenskap ser situationen framför sig med en äldre man och en väldigt ung hustru, men i de här fallen var det bara några års skillnad mellan personerna. Många hade flytt tillsammans, och i något fall hade de barn tillsammans också. Man intervjuade de här unga kvinnorna och frågade dem vad de ville, och de gav uttryck för att de ville bli placerade med sin man. Utifrån det såg jag inte att socialtjänsten hade agerat felaktigt.

Lisbeth Sundén Andersson (M): Ni har sagt i flera av era redogörelser att ni har lämnat ärendena vidare till olika departement när ni har tyckt att det varit befogat. Det har ni ju gjort tidigare år också. Har ni sett något resultat av det som ni har lämnat ifrån er? Har ni kunnat se någon skärpning vid nästa inspektion?

Jag funderar också över det här med LSS. Den oprofessionella hanteringen hade ju till och med ökat i nämnderna ute i landet. Den frågan har jag uppfattat som att ni inte har lämnat vidare. Tyvärr konstateras samma brister i år, står det i den frågan, och det var ännu fler ärenden. Likadant var det med kösituationen gällande Sis-institutionerna. Är den frågan också vidarelämnad till något departement? Det är också en oerhört viktig fråga, och det blir fler och fler som behöver Sis-vård.

Ordföranden: Vem vill kommentera effekter av överlämnande av ärenden till olika departement?

Lars Lindström: Herr ordförande! Jag kan naturligtvis inte på rak arm redogöra för alla sådana här ärenden, men jag har för min del lämnat över ett antal beslut till olika departement, och jag har till min glädje kunnat konstatera att inom inte alltför lång tid har flera av dem lett till lagändring – inte alla naturligtvis, och det kanske beror på att jag hade fel eller att de har ont om tid på departementet, det kan jag inte svara på.

Elisabeth Rynning: Jag kan tyvärr inte svara på varför Elisabet Fura har valt att inte lämna över de här problemen när det gäller kompetens i LSS-målen. Man kan se att det är viktigt att lämna över sådant där man kan förvänta sig en lagändring eller där man tror att en lagändring kan ha effekt. I det här fallet är det svårt att säga. Kommuner har i många av våra ärenden överlag en lägre kompetens i förvaltningsrättsligt kunnande än vad vi skulle önska. Det är mer

ett generellt problem kanske. Jag vet inte om det svarar på din fråga när det gäller varför man just i det här fallet inte har lämnat över.

Fredrik Eriksson (SD): Det är trevligt och nästan lite högtidligt när vi i KU varje år får tillfälle att sitta ned och diskutera JO:s verksamhet en stund. Jag hade nog gärna sett att vi hade möjlighet att göra det betydligt oftare än halvannan timme om året.

När vi nu har detta tillfälle skulle jag vilja lyfta upp diskussionen på en lite mer övergripande nivå och kanske ta min utgångspunkt i budgeten och sedan knyta an till det som står i ämbetsberättelsen.

Ser vi till budgeten kan vi konstatera att JO har äskat i storleksordningen 90 miljoner. Man har ett anslagssparande på drygt 10 miljoner och har så haft under ett antal år bakåt i tiden. Det finns vissa partier här i riksdagen som har föreslagit ytterligare tillskott till JO. Med tanke på anslagssparandet kan man fråga sig till vilken nytta.

Det framgår också att myndigheten själv gör bedömningen att ärendehandläggningen håller samma höga kvalitet som tidigare år.

Utifrån de här utgångspunkterna och kopplat till det som har nämnts tidigare här om att antalet klagomålsärenden ökar för varje år, att det finns en sjunkande andel ärenden som resulterar i någon form av erinran eller annan kritik, det som JO skriver i ämbetsberättelsen om att de egna inspektionerna inte är så många som man skulle kunna önska för eget vidkommande, vad som har framkommit i medierna kring till exempel att Macchiariniskandalen passerade förbi och också vad Hans-Gunnar Axberger har framkommit med vad gäller styrningen av JO sett till kopplingarna till styrningen av Riksrevisionen – hur skulle ni vilja se att er verksamhet utvecklades och förändrades över tid? Är det en resursfråga? Är det mer pengar som behövs för att ni ska kunna hantera de här frågorna på ett bättre sätt, eller är det någonting annat? Kan ni utveckla hur ni skulle vilja se att verksamheten utvecklades?

Elisabeth Rynning: Det är en fråga som naturligtvis ligger inom ramen för chefs-JO:s funderingar – hur ska vi utveckla den här verksamheten? Jag har, som jag har nämnt, ganska kort tid bakom mig i ämbetet men funderar naturligtvis över vad vi behöver göra för att kunna fullgöra vårt uppdrag bättre. En utökning av personalen inom ramen för den budget vi har eller med utökat anslag ingår i den diskussionen. Där har vi också lokalfrågor: var vår personal ska få plats och hur vi på bästa sätt ska kunna utnyttja de lokaler som vi har som vi uppskattar mycket. De ligger centralt belägna i Stockholm. Det är nära till riksdagen, och vi tycker att det är viktigt att vara nära den och att vara där verksamheten bedrivs.

Jag har inte kommit fram till något slutligt ställningstagande än, men det är frågor som vi diskuterar. Behöver vi anställa fler föredragande än de som finns i dag för att kunna göra de saker vi vill göra? Eller är det andra förändringar som skulle bidra till en högre effektivitet?

Sedan är det frågan om anslagssparandet. Det är något som har skett länge. Såvitt jag förstår är det fråga om medel som gör det möjligt för JO att när så behövs, utan att begära särskilda pengar, vidta förändringar till exempel när det gäller eget intranät eller, som har gjorts tidigare år, göra extra saker, vissa renoveringar av lokaler och så vidare som inte medför att vi begär extra pengar.

Fredrik Eriksson (SD): Finns det något vi kan göra från KU:s sida för att underlätta för er så att ni kan bedriva verksamheten på bästa möjliga sätt?

Elisabeth Rynning: Jag tror att det är viktigt att ha KU som en diskussionspartner i vissa av frågorna som är av strategisk betydelse för JO:s verksamhet. Men jag känner fortfarande att jag inte riktigt är framme vid de frågor som vi ska ställa.

Vi kommer ju att ha ett möte lite längre fram i december då vi förhoppningsvis kommer att ta upp en del saker som har betydelse för JO:s fortsatta verksamhet. Där kan vi utveckla några av de saker som nu tas upp.

Agneta Börjesson (MP): Stort tack för en bra föredragning och för den intressanta ämbetsberättelsen som ni har lämnat till riksdagen.

Precis som Lisbeth Sundén tittade jag mycket på de åtta ärenden som ni har lämnat över till regeringen eller där ni ber regeringen göra saker. Jag upplever att det framgår tydligare i sammanfattningen av dessa områden. Det tycker jag är positivt. Det innebär att riksdagen också kan följa upp frågorna. Regeringen får en chans först, och sedan kan riksdagen fortsätta att följa upp frågorna. Det är en positiv utveckling.

Jag vänder mig till Lars Lindström, som i sitt anförande lyfte upp Lantmäteriet. Jag måste bekänna att jag kastade mig över plan- och byggområdet, mycket med tanke på förra årets föredragning där det var skarp kritik i plan- och byggfrågor. Det beror mycket på att jag kommer från en kommun där Lars Lindström var i våras, nämligen Kungsbacka. Det riktades skarp kritik mot plan- och byggnadsnämnden för många liggande ärenden. I ämbetsberättelsen framgår att det finns ett bygglovsärende som har legat sedan 2010 och fortfarande inte verkar vara avstämt.

Jag kan bekänna att vi just nu tittar på regeringens handläggning av bland annat strandskyddsärenden. Det verkar finnas någon form av långsam hantering hela vägen. Är det så? Råder kompetensbrist i kommuner, Lantmäteriet och hela vägen upp till regeringen i dessa ärenden?

Lars Lindström: Låt mig ta Lantmäteriet först. Jag har ingen riktig överblick över de kommunala lantmäterimyndigheterna. Jag berättade just att den statliga myndigheten lider av sviterna efter svårigheter att rekrytera personal. Man är inte rättvis om man säger att det råder bristande kompetens i den myndigheten. Där gör de så gott de kan med de små resurser de har.

När det gäller plan- och bygghanteringen i kommunerna finns numera en regel som säger att ett ärende med förhandsbesked ska vara klart inom tio veckor från det att ärendet är komplett. Jag hoppas att de flesta kommuner försöka följa detta.

Vi ser exempel på att ärendet aldrig blir riktigt komplett utan att det blir väldiga dröjsmål fram till dess att tioveckorsfristen börjar gälla. Det har vi i många fall varit kritiska mot.

Jag nämnde förut att jag tyckte att det var en lite tråkig kompetensbrist vad gäller överförmyndariet i kommunerna. Min uppfattning är att det föreligger en hel del bristande kompetens även inom den hantering som Agneta Börjesson är inne på.

Johan Hedin (C): Tack för en gedigen och seriös redogörelse. Det är inte utan att man blir lite förfärad när man ser hela Myndighetssveriges tillkortakommanden med den här kompakta densiteten, men man blir samtidigt glad och trygg av att allt släpas fram i ljuset av en kompetent ombudsmannakår.

Något som jag tänker på mycket är hela migrationssituationen, till exempel familjeåterförening. Ni nämner att ni återrapporterar till Justitiedepartementet om diverse tillkortakommanden i lagstiftningen. Där får vi alla ta ett gemensamt ansvar, och vi som inte sitter i regeringen får ligga på så att luckorna täpps igen. Något som överraskar och oroar mig en smula är att det saknas lagstöd för viss vålds- och tvångsanvändning för de situationer som berör gränspolis.

Finns det någon möjlighet för den som felaktigt drabbas av en sådan typ av tvångsanvändning att få upprättelse?

Cecilia Renfors: I fråga om upprättelse finns det möjlighet att vända sig till Justitiekanslern och begära skadestånd. Om man verkligen har rätt att få det vill jag inte uttala mig om.

Jag räknar med att det här är en fråga där det verkligen kommer att ske ett snabbt arbete för att komma till rätta med de brister som finns eftersom det är en verksamhet som bör fungera på ett korrekt och rättssäkert sätt med de lagstöd som krävs.

Om jag har missat någon av dina frågor är jag beredd att komplettera.

Johan Hedin (C): Finns det något tecken på att Justitiedepartementet har reagerat och satt igång ett arbete? Jag har inte sett något på propositionslistan.

Cecilia Renfors: Det har inte jag heller, men jag har inte djupdykt i den saken. Jag har tänkt att det ska gå en liten tid innan jag gör några undersökningar för att se hur det ser ut.

När det gäller arbetet vid gränspolisens fullföljer jag inspektionsserien. Jag har skickat en remiss till Polismyndigheten där man ska få beskriva hur man arbetar med de iakttagelser vi gjorde med anledning av inspektionsserien. Då ingår frågan. Jag räknar med att jag då får ett besked från Polismyndigheten om hur man agerar med anledning av beslutet som jag har fattat.

Mia Sydow Mölleby (V): Ordförande! Även jag vill tacka för en bra redogörelse. Jag har tyvärr inte hunnit läsa hela än, men det här är mycket mer spännande än vad många tror. Jag brukar rekommendera alla i vår riksdagsgrupp att kolla in sina områden i ämbetsmannaberättelsen. Den är verkligen en temperaturmätare på många sätt. Där finns många inslag, och man kan få många uppslag.

Jag har en fråga angående myndigheter och sociala medier, bland annat frågan om polisen på Facebook. Det finns flera frågor som är intressanta.

Det är självklart bra med öppna myndigheter, och myndigheterna ska vara tillgängliga. Samtidigt ska det finnas ett krav på skydd för den enskilde och skydd för att myndigheten ska uppfattas som seriös. Ärenden ska hanteras ordentligt och sakligt. Ibland kan sociala medier bli lite utflippade. Kommentarsfälten kan balla ur. Det kräver moderering.

Även JO har skaffat Twitterkonto. Det finns många myndigheter ute i medierna. Har ni tittat på andra myndigheter eller där det har funnits anledning att göra det? Har ni några tankegångar i fråga om ”å ena sidan, å andra sidan”. Finns det skäl att titta mer på frågan utifrån ett inspektionsbehov? Jag ser även kommuner ute på medierna. Det känns lite svajigt. Det kan ibland ge ett oseriöst intryck.

Det här var en luddig fråga, men det här är ett luddigt och brett område.

Ordföranden: Vad var det Tegnér sa? ”Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta.” Vi tror att det inte var på det sättet den här gången.

Elisabeth Rynning: Jag håller med om att det finns nog en hel del faror och fallgropar med sociala medier för myndigheterna. Det är viktigt att myndigheterna vinnlägger sig om att inte förlora sin seriösa framtoning i de verksamheterna. Samtidigt är medierna ett viktigt sätt att nå många medborgare, som kanske i dag använder sig mer eller mindre uteslutande av de kanalerna.

På JO har vi hittills valt att vara försiktiga. Det som finns på Twitterkontot är hänvisningar till vår egen hemsida med information om vad som finns där – vilka beslut vi har fattat. Vi har ännu inte valt att gå vidare med några andra sociala medier.

I vilken utsträckning vi har tittat på andra myndigheters sociala medier kan jag inte svara på. Är det någon av mina kollegor som har tittat på något inom sina verksamhetsområden?

Stefan Holgersson: På mina områden har inte sociala medier varit en stor fråga. Jag vet att det i något skolärende diskuterades mobbning. Hade skolan gjort tillräckligt? En del av den påstådda mobbningen hade ägt rum på nätet. Jag hade en annan anmälan där man ifrågasatte opartiskheten hos en tjänsteman eftersom vissa personer var vänner på Facebook. Det blev inget utvecklat skrivet om detta eftersom det var ganska råddigt. Frågan finns någonstans, men jag tror inte att vi har några tydliga beslut eller att frågan har ställts på sin spets än.

Cecilia Renfors: Låt mig få fylla på i fråga om polisen. Polisen har ett ambitiöst material för hur man ska agera på sociala medier. Det är bra. Om det följs bör det inte finnas några stora problem när det gäller den egna aktiviteten. Problemet är att vissa personer tycker att det är roligt och spännande att testa gränser, vara mycket på de sociala medierna och inte så återhållsamma som en myndighetsföreträdare ska vara.

Tina Acketoft (L): Tack för en gedigen redogörelse! Jag vill först göra en reflektion och sedan ställa en fråga.

Vi har flera gånger tagit upp kommunernas kompetens i hanteringen av vissa frågor. Nu finns det bristande kompetens inom alla olika verksamheter – även i de här husen. Det ska gudarna veta! Det synes mig ändå som att vi flera gånger har stött på att orsaken till att ni har ett antal ärenden på rull hela är på just kommuners bristande kompetens. Det blir så förtvivlat viktigt när det gäller kommunerna eftersom de är individernas första kontakt och vardag. Men det blir också i längden en ökad arbetsbelastning för er.

Har ni reflekterat över dessa frågor och ert uppdrag? Hur ska vi komma till rätta med dessa frågor? Det här var egentligen inte en fråga utan mer en reflektion. Den kanske tarvar en längre diskussion när vi träffas i ett annat sammanhang.

Min fråga knyter an till Mia Sydow Möllebys fråga om medierna. Hon tog upp sociala medier. Jag tyckte att Elisabeth Rynning i början av anförandet sa att ni håller på att ta fram en mediestrategi för myndigheten. Vad är i så fall syftet, och vem är målgruppen?

Elisabeth Rynning: Ja, det är en bra fråga, och det är också den fråga vår informationsansvarige sa att vi först måste tänka igenom. Vad är vårt syfte? Vad är det vi vill uppnå?

Vi är precis i början av det arbetet. Det handlar om att vi vill att fler människor ska känna till att JO finns och att man har möjlighet att vända sig till JO. Men vi vill också gärna att de beslut som JO fattar ska redovisas i massmedierna eller i andra medier på ett mer lättillgängligt sätt, inte bara innehålla uppgifter om att ”JO kritiserade” eller ”JO kritiserade inte”. Vi vill lite mer förklara vad som är problemet. Det ska bli lättare att förstå och nå ut med vad JO egentligen har försökt att komma åt i det ena eller det andra beslutet. Det förutsätter många saker, kanske att journalister som skriver i dessa frågor har bättre kunskap om JO:s arbete och att vi själva arbetar mer med pressmeddelanden, funderar över om det finns andra kanaler än de traditionella eller hur vi ska göra. Det är ett arbete som befinner sig i ett tidigt skede, men vi har kommit fram till att vi gärna vill nå ut med bättre och mer lättillgänglig information om vad vi gör.

Stefan Svanström (KD): Ordförande! Tack, JO, för en utmärkt redogörelse så här långt. Det är en spännande produkt vi har fått på bordet, och det finns mycket att hämta här. Det är saker som har varit i medialt rampljus, till exempel när kommuner förhindrar band att komma på spelningar, och även sådant som inte har fått fullt lika mycket uppmärksamhet, till exempel huruvida man ska använda screening. Stefan Holgersson undrade om det är något man kan förlita sig på.

Ni tog också upp frågan om politisk information i skolan. Där pågår arbete om en ny lagstiftning, framför allt politiska partiers rätt att finnas på skolor. Men elever bedriver också politisk kampanj på eget bevåg. Det finns ett fall refererat där en rektor kritiserats för att ha förhindrat en elev att sprida politisk information. Det handlade om ett flygblad med rubriken ”Bojkotta Israel”. Rektorn krävde att få förhandsgranska all politisk information som skulle spridas på skolan.

Om jag förstår er rätt menar ni att det inte är korrekt. Rektorn får titta på den typen av material bara om det finns ordningsskäl. Är det så man ska se denna fråga? Är rektors handlingsrum begränsat till detta? Vad händer om det till exempel finns politisk information som kan strida mot svensk lag, kan vara kränkande eller hetsande i annan form? Får rektor ingripa bara i efterhand mot sådant?

Det är kanske fel att ställa frågorna till er eftersom det här har hanterats av en tidigare JO, men jag vill ändå höra hur ni resonerar i frågan.

Stefan Holgersson: Det är nog min fråga. Det senare ärendet känner jag igen. Det tidigare var Lilian Wiklunds.

Det som är skillnaden mellan fallen är att i det ena fallet handlar det om hur man ska bjuda in politiska partier till skolan för att informera. Det är ett regelverk. I mitt fall handlade det om en elevs rätt att själv berätta om sin politiska uppfattning och dela ut information. Det är ett helt annat regelsystem i grundlagen. Den skillnaden hade inte rektorn beaktat. Det var ungefär det som mitt beslut gick ut på. Sedan finns det många aspekter på detta.

Jag har tagit upp att man får begränsa rätten för någon att ge till känna sin politiska uppfattning om det är motiverat av ordningsskäl.

Ordföranden: Jag tror att Cecilia Renfors begärde ordet, och jag bröt av lite brutalt utan att uppmärksamma det.

Cecilia Renfors: Ingen fara!

Jag ville kommentera det Tina Acketoft sa om kommuners kompetens.

Kommunerna är många, och ibland är de små. Då är det svårt att upprätthålla kompetens. Tina Acketoft undrade vad som kan göras åt detta. Jag tror att Sveriges Kommuner och Landsting, vid sidan av det arbete som JO kan göra med sina beslut, kan beskriva hur saker och ting ska gå till och inte gå till, och hjälpa kommunerna att höja kompetensen i förvaltningsrätt och i fråga om bl.a. de viktiga grundlagsbestämmelserna om saklighet och opartiskhet. Inte minst gäller detta utlämnande av allmänna handlingar där vi i JO:s verksamhet regelmässigt ser att det brister i kunskap hos kommuner.

Maria Abrahamsson (M): Min fråga, möjligtvis färgad av mitt ledamotskap i KU, tar sikte på kommuner som inte har agerat helt korrekt gentemot grundlagen. Jag har framför mig de två fallen, dels kommunen i Linköping, dels Stadsbiblioteket i Göteborg.

I Linköping hade man bestämt sig för att hålla en musikfestival för ungdomarna. Kommunstyrelsens ordförande kommer då på att ett av banden, Kartellen, inte är ett band man vill ha med på musikfestivalen. Bandet står för våldsförhärlikande och annat. JO kommer fram till att grunden för att avboka inte är förenlig med grundlagen.

När det gäller Stadsbiblioteket i Göteborg bestämmer sig en förening för att hålla en föreläsning. Föreningen hyr hörsalen. Föreningen tar sikte på ett laddat ämne om invandring och mörkläggning. Så småningom kommer man på biblioteket fram till att föreningen ska avbokas. JO utvecklar ett resonemang om att inte heller det är förenligt med regeringsformen.

I båda fallen hanteras grundlagen enligt JO inte på ett korrekt sätt. Det är kanske svårt att svara på frågan för JO, men jag vill ändå ställa den: Bedömer JO att det är okunskap om grundlagen som ligger till grund för den typen av beslut från kommunernas sida, eller är det så att kommunerna av ideologiska skäl sätter sig över grundlagen? Som lagstiftare kan man bli bekymrad, minst sagt. Ni ger ingen direkt rekommendation i ert yttrande, men jag hörde att SKL skulle se det som en uppgift att informera mer om grundlagen. Kan ni reflektera över om kommunerna av ideologiska skäl sätter sig över grundlagen?

Cecilia Renfors: Det var flera intressanta frågor. Det är omöjligt att ge ett bestämt svar, och det är säkert så att det i olika fall finns olika skäl till att man inte lyckas hålla sig till grundlagens bestämmelser. I båda dessa fall var det inga enkla bedömningar, även om jag möjligen tycker att de skäl som man i Linköpingsfallet använde för avbokningen var sådana att man hänvisar till åsikter någon har uttryckt. De borde ha känt på sig att de var ute på farlig mark.

Jag har viss förståelse för att man som kommunpolitiker har lite svårt att hålla isär sin politiska roll och sin roll som företrädare för den kommunala verksamheten. Med det sagt måste man ändå försöka lösa uppgiften och veta när man är det ena och när man är det andra.

När det gäller biblioteket var det fråga om rena tjänstemannaåtgärder. Där har jag ett ytterligare ärende som rör ett bibliotek med liknande frågor. Där kan det vara svårt att hålla isär ett värdearbete som man arbetar med internt och sedan hur man ska förhålla sig till åtaganden gentemot allmänheten. Det är olika saker, och de ger anledning till olika bedömningar.

Jonas Millard (SD): Ordförande! Tack för en intressant föredragning!

Jag vill ställa en fråga om den egna inspektionsverksamheten. Jag har förstått det som att JO tycker att den är värdefull och att antalet egna inspektioner över tid har gått ned lite grann.

Inledningsvis nämnde chefs-JO Elisabeth Rynning en del om den internationella verksamheten. Där har ni tittat på andra JO-verksamheter runt om. Har ni där sett om det finns någon skillnad i hur de jobbar med till exempel egna inspektioner mot hur ni arbetar? Det skulle vara intressant att få veta.

Elisabeth Rynning: Återigen får jag hänvisa till att jag har kort erfarenhet av även det internationella samarbetet. Men om jag har förstått rätt har ombudsmän i våra grannländer en mer intensiv inspektionsverksamhet i vissa fall. Hur de arbetar för att prioritera och vad de gör har jag ännu inte informerat mig tillräckligt om för att kunna säga vad vi kan lära av dem och vad vi kan utveckla. Jag tror att vi alla fyra är eniga om att vi skulle vilja inspektera mer, och det är ett mål för oss att hitta lösningar. Det finns ju grupper av medborgare och enskilda som inte kommer till tals och inte kan föra sin egen talan. Det är en förutsättning för att uppmärksamma svårigheter, problem och brister i verksamheterna att JO faktiskt ger sig ut och tittar på hur det ser ut. Det är något som vi alla är inställda på att försöka arbeta med.

Jonas Millard (SD): Känner ni er möjligen bakbundna av riksdagens direktiv som har getts till er tidigare om vilka prioriteringar ni ska göra när det gäller

era egna inspektioner kontra att hantera de inkomna klagomålsärendena? Tror ni att en annan prioritering skulle göra det lättare för er att bedriva fler inspektioner? De inspektionerna har en förmåga att träffa grupper som kanske står längst från en möjlighet att på eget initiativ väcka ärenden hos JO.

Elisabeth Rynning: Det kan nog inte uteslutas att uttalanden av det slaget skulle kunna påverka våra prioriteringar.

Veronica Lindholm (S): Ordförande! Jag instämmer i vad alla har sagt tidigare, nämligen att berättelsen är jätteintressant och spännande läsning. När jag kom in i riksdagen 2014 sa någon att ämbetsberättelsen var som ett kvitto på vad som inte stod rätt till i samhället. Jag får instämma i det.

Jag tänkte koppla vidare på Mia Sydow Möllebys fråga om polisen och sociala medier. Det framgår i berättelsen att många av anmälningarna bygger på frågor om den personliga integriteten, att den får sig en ordentlig törn, att den blir utsatt för saker som gör att man som människa blir illa berörd.

Tycker ni att det finns tillräcklig lagstiftning i frågor om personlig integritet? Hur kommer ni att jobba vidare i fråga om den nya dataskyddsförordningen som ska börja tillämpas? Nu var det många frågor, men det går kanske att sammanfatta.

Cecilia Renfors: När det gäller polisen har jag i fråga om sociala medier inte identifierat några lagstiftningsbrister. När det gäller integritet i övrigt har jag haft ett par fall som inte nämns i ämbetsberättelsen som rör uppgifter i en förundersökning som egentligen inte behövs för förundersökningen och som kan skada dem som uppgifterna berör. Där har jag återigen skickat beslut till Justitiedepartementet därför att jag tror att det går att göra någon förbättring. I övrigt har jag inte identifierat några så tydliga lagstiftningsbehov. Men det utesluter inte att sådana finns.

Elisabeth Rynning: Den nya dataskyddsförordningen är naturligtvis viktig för vårt arbete. Vi har med i vår planering att informera oss mer om den och fundera över hur den påverkar vårt arbete. Vi har ännu inte tänkt ut några särskilda strategier eller frågor som vi ska arbeta med. Det känns lite för tidigt, men det är ett område som vi naturligtvis kommer att bevaka.

Ordföranden: Tack för informationen och för svar på våra frågor! Vi i riksdagen och i KU sätter stort värde på det arbete som Riksdagens ombudsmän utför. Ni granskar myndigheterna på riksdagens och därmed ytterst på svenska folkets uppdrag. Det är ett mycket viktigt och ansvarsfullt uppdrag, som vi tycker att ni fullgör på ett utmärkt sätt.

Vi är ju båda en produkt av händelser som utspelade sig precis på andra sidan den här väggen för lite över 200 år sedan. För dem som tittar på denna utsändning kan jag berätta att vi alltså inte sitter i själva Riksdagshuset utan i en byggnad som ligger vid Mynttorget på andra sidan, vägg i vägg med Kungliga slottet.

Det var på inre borggården som Gustav IV Adolf blev infångad i mars 1809 när den statskupp genomfördes som ledde till den nya regeringsformen, 1809 års regeringsform. Genom denna infördes både konstitutionsutskott och justitieombudsman med uppgift att granska hur den offentliga makten utövas

i Sverige. Vi är båda produkter av denna Sveriges sista revolution, och både JO och KU tycker nog själva att vi har en ganska hög vitalitet, trots att vi som institutioner är över 200 år gamla.

KU granskar regeringen, och JO granskar myndigheterna. Tillsammans hjälps vi åt att hålla ett vakande öga över hur makten i Sverige utövas. Vi är glada och tacksamma över det fina sätt på vilket ni sköter ert uppdrag, och vi ser fram emot fortsatta kontakter.

Stort tack för i dag!